

Erfgoedvisie
Gemeente Helmond

Samen aan de slag

Gemeente Helmond

Inhoudsopgave

Voorwoord	3
Hoofdstuk 1. Op weg naar nieuw beleid	5
1.1 Inleiding	5
1.2 Aanleiding	5
1.3 Doelstelling	6
1.4 Afbakening	6
1.5 Voorbereiding	7
1.6 Leeswijzer	7
Hoofdstuk 2. Waar komen we vandaan?	8
2.1 Het verhaal van Helmond	8
2.2 Ut Hellemonds aauw goed	15
2.3 Een stad met karakter	16
Hoofdstuk 3. Wetten en regelgeving	18
3.1 Erfgoedwet en Omgevingswet	18
3.2 Kwaliteit van de leefomgeving	19
Hoofdstuk 4. Waar gaan we naartoe?	22
4.1 Behouden en ontwikkelen van erfgoed	22
4.2 Vergaren en ontsluiten van kennis over erfgoed	28
4.3 Zichtbaar en beleefbaar maken van erfgoed	30
Hoofdstuk 5. Wat gaan we daarvoor doen?	34
5.1 Planning	34
Bijlagen	35
1. Cultuurhistorische verkenning en waardenstelling	35
2. Cultuurhistorische waardenkaart	35
3. Archeologische beleidskaart	35
4. Monumentenlijst Helmond	35
Verantwoording	46

Voorwoord

Ons erfgoed vormt de verbinding tussen het verleden, het heden en de toekomst. Het vertelt het verhaal van de stad en zorgt ervoor dat we ons thuis voelen in Helmond. Bij grote veranderingen in onze leefomgeving biedt erfgoed herkenning en geeft het houvast. Ons erfgoed speelt dan ook een belangrijke rol bij de flinke groei die we in Helmond gaan doormaken: tot 2040 zijn er 15.000 nieuwe woningen nodig. Erfgoed is het fundament om op voort te bouwen. Historische elementen en structuren, zoals monumentale gebouwen, stratenpatronen en oude bomen, dragen bij aan de kwaliteit van de leefomgeving. Dit trekt nieuwe bewoners, bezoekers en bedrijven aan.

Binnenkort treedt de Omgevingswet in werking. Het integrale karakter van de Omgevingswet biedt kansen om nog meer vanuit erfgoed opgaven uit andere beleidsvelden met elkaar te verbinden. Denk bijvoorbeeld aan klimaatadaptatie. Zo wordt gezorgd voor verkoeling in de binnenstad door het terugbrengen van de oude Aa. Dit is een mooi voorbeeld hoe kennis uit het verleden ingezet kan worden en als inspiratie kan dienen voor toekomstige ontwikkelingen en vraagstukken.

Deze kansen en uitdagingen vragen om een breed gedragen en toekomstgericht erfgoedbeleid. Dat is van groot belang, want samen maken we de stad. Deze erfgoedvisie beschrijft hoe we ons erfgoed kunnen behouden en ontwikkelen, zichtbaar en beleefbaar kunnen maken voor jong en oud. Als het beleid is vastgesteld zijn we nog niet klaar. Dan begint het echte werk pas. Dit doen we door samen aan de slag te gaan met ons erfgoed. Want het is aan ons allen om het verleden te bewaren, te gebruiken en door te geven aan toekomstige generaties.

Marita van Lierop

Wethouder cultuur

Marita van Lierop, Wethouder cultuur

Kasteel van Helmond

Hoofdstuk 1.

Op weg naar nieuw beleid

1.1 Inleiding

Dit is een visie op het cultureel erfgoed van Helmond. Erfgoed draagt bij aan de identiteit van de stad. Want het laat zien wie we zijn en waar we vandaan komen. Het zorgt ervoor dat inwoners trots zijn op de stad en zich daarmee verbonden voelen. Het behouden en beleefbaar maken van erfgoed is daarom belangrijk.

Helmond is een stad met een eigen karakter. Een stad met een ruim verleden met sporen van bewoning die teruggaan tot in de prehistorie en Romeinse tijd. Vanaf de dertiende eeuw begon het stadje Helmond te groeien. Door de aanleg van het kanaal en de spoorlijn in de negentiende eeuw kon Helmond uitgroeien van kleine stad tot middelgrote industriestad voor textiel en metaal. Het is vooral dit jongste verleden dat nog zichtbaar is in de stad zoals we die nu kennen.

Met cultureel erfgoed bedoelen we zichtbare en onzichtbare bronnen en sporen uit het verleden die aanwezig zijn in de tijd van nu. Zowel boven als onder de grond is veel informatie te vinden over het verleden van de stad. Boven de grond is dit vaak zichtbaar aan monumentale gebouwen, stratenpatronen en oude bomen. Onder de grond vinden we op veel plekken overblijfselen, die bewijzen dat er hier in het (soms verre) verleden al mensen leefden, woonden en werkten. Ook bepaalde tradities, volksverhalen en verzamelingen horen bij ons erfgoed. Binnen het cultureel erfgoed hebben we materieel en immaterieel erfgoed:

- Materieel erfgoed zijn bouwwerken, stedenbouwkundige structuren, cultuurlandschappen en archeologische terreinen (onroerend erfgoed), maar ook bodemvondsten, collecties, boeken en archiefstukken (roerend erfgoed);
- Immaterieel erfgoed zijn taal, gebruiken (tradities), gewoonten (rituelen) en verhalen.

Overzicht verschillende soorten cultureel erfgoed [RCE]

1.2 Aanleiding

Een eerste aanleiding voor deze erfgoedvisie is de overgang naar de Omgevingswet. Bij de inwerkingtreding van de Omgevingswet veranderen er een aantal regels voor het cultureel erfgoed. Daarnaast legt de Omgevingswet een grote nadruk op het geheel (integraliteit). Dat betekent dat erfgoed nog meer als beleidsveld opgenomen wordt in het ruimtelijk gebied. Dit vraagt van ons een bredere blik: hoe geven we het erfgoed een goede plek in alle ruimtelijke ontwikkelingen? Daar komt bij dat de Monumentennota Helmond uit 2002 komt en door veranderingen toe is aan vernieuwing.

De tweede aanleiding voor deze erfgoedvisie is de manier waarop we nu omgaan met erfgoed. We kijken niet meer alleen naar gebouwen of bouwkundige details. We kijken ook naar de plaats van een gebouw in de omgeving en de betekenis ervan voor de omgeving. Kortom, erfgoed staat niet op zichzelf, maar in verbinding met de omgeving. Een historische leefomgeving is van waarde voor inwoners en wordt fijn gevonden.

1.3 Doelstelling

Het doel van deze erfgoedvisie is een breed gedragen en toekomstgericht beleid waarmee we het erfgoed van Helmond kunnen behouden en ontwikkelen, zichtbaar en beleefbaar maken voor jong en oud. Dit doen we door samen aan de slag te gaan.

We bereiken ons doel door:

- Het behouden en ontwikkelen van erfgoed
De cultuurhistorische waarden zijn boven en onder de grond goed in kaart gebracht en geven inspiratie en richting aan nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen. De identiteit en herkenbaarheid van onze gemeente blijft behouden en wordt waar mogelijk versterkt. We zorgen dat de bescherming en instandhouding goed geregeld is en we ondersteunen eigenaren en gebruikers in het duurzaam onderhouden van hun monumenten.
- Het vergaren en ontsluiten van kennis over erfgoed
We zorgen dat informatie over het erfgoed op orde en laagdrempelig te raadplegen is voor onze inwoners, collega's en andere belangstellenden. We benutten de cultuur- en bouwhistorische onderzoeken, archieven en collecties om informatie over (verdwenen) erfgoed toegankelijk te maken. We werken hierbij samen met verschillende partners waaronder het erfgoedveld en de culturele sector.
- Het zichtbaar en beleefbaar maken van erfgoed
We investeren in het vergroten van de beleving voor jong en oud. Hiermee creëren we draagvlak voor behoud, bewustwording en bekendheid over ons verleden voor de inwoners van nu en voor volgende generaties.

1.4 Afbakening

In deze erfgoedvisie gaan we met name in op het onroerend erfgoed. Hiermee bedoelen we erfgoed dat door activiteiten in de fysieke leefomgeving bij ontwikkelingen onder druk staat. Bijvoorbeeld bouwwerken, stedenbouwkundige structuren en archeologische terreinen. Hierover moeten afwegingen worden gemaakt in relatie tot behoud, beheer en ontwikkeling. Dat betekent niet dat het roerende en immateriële erfgoed, zoals de historische collecties, schuttersgilden en het Helmondse dialect, niet belangrijk zijn. Ook hiervoor willen we een aantal doelen en acties formuleren, bijvoorbeeld op het gebied van erfgoededucatie. Maar het is de bedoeling om op een later moment aanvullend beleid op te stellen om ook dit erfgoed op de lange termijn goed te borgen. In de nog op te stellen uitvoeringsagenda wordt hiervoor een planning opgenomen.

1.5 Voorbereiding

De voorbereiding op deze erfgoedvisie heeft een aantal jaren in beslag genomen. Een van de doelen van de Omgevingswet is het bereiken van een goede omgevingskwaliteit. Om goed afgewogen besluiten te kunnen nemen moet de gemeente de cultuurhistorische waarden in beeld hebben. Onder cultuurhistorische waarden wordt verstaan: *“de zichtbare en onzichtbare historische objecten en structuren die bepalend zijn voor de afleesbaarheid van de geschiedenis en/of een waardevolle bijdrage leveren aan het karakter en de identiteit van een gebied.”*¹ Om het erfgoed in Helmond goed te kunnen wegen en borgen is het nodig om de bovengrondse cultuurhistorische waarden te inventariseren en waarderen.² Daarom is bureau Contrei [Contrei – Cultuurhistorie & Ruimtelijke kwaliteit](#), een onderzoeks- en adviesbureau op het gebied van cultuurhistorie en ruimtelijke kwaliteit, begin 2020 gestart met de cultuurhistorische verkenning en waardenstelling voor een deel van het stedelijk gebied in Helmond tot 1970.³ Deze cultuurhistorische verkenning is een belangrijke basis voor het erfgoedbeleid. Daarnaast is het onderzoek een belangrijke onderlegger voor het thema cultureel erfgoed in de Omgevingsvisie, het Omgevingsprogramma en om het erfgoed te borgen in het Omgevingsplan.

Cultuurhistorische verkenning en waardenstelling

Op dit moment zijn cultuurhistorische verkenningen uitgevoerd van de wijken Binnenstad, Mierlo-Hout, Stiphout, Brouwhuis en Warande. Deze gebieden zijn beschreven en in kaart gebracht door middel van een gebiedsbiografie, ruimtelijke omschrijving, cultuurhistorische waarden, fricties, aanbevelingen, objectenlijst en een waardenkaart. Verder is het rapport aangevuld met een algemene biografie van Helmond in zijn geheel en met (historisch) kaart- en beeldmateriaal. Voor dit onderzoek is ook dankbaar gebruikt gemaakt van de kennis van het lokale erfgoedveld. Erfgoedverenigingen zoals Heemkundekring Helmont en Monumenten Werkgroep Helmond en historici uit Helmond waren samen met collega's van verschillende beleidsterreinen nauw betrokken in een klankbordgroep. De overige wijken en het buitengebied komen nog aan bod voor een cultuurhistorische inventarisatie.

In 2021 en 2022 is op verschillende momenten gesproken met het lokale erfgoedveld, de monumentencommissie, collega's van gerelateerde beleidsvelden en de gemeenteraad over het toekomstig erfgoedbeleid. Eerder hebben we een erfgoedenquête gehouden en een erfgoedtafel georganiseerd.⁴ De inzichten die tijdens deze gesprekken zijn opgehaald zijn meegenomen bij het opstellen van deze erfgoedvisie.

1.6 Leeswijzer

Hoofdstuk 1 - gaat in op de aanleiding, doelstelling en het tot stand komen van onze visie op toekomstig erfgoedbeleid.

Hoofdstuk 2 - vertelt het verhaal van Helmond en gaat in op de kansen en uitdagingen voor het erfgoed.

Hoofdstuk 3 - behandelt landelijke wetten en regelgeving op het gebied van erfgoed.

Hoofdstuk 4 - gaat in op hoe we om willen gaan met het erfgoed en welke doelen we nastreven.

Hoofdstuk 5 - vertelt wat nodig is om de doelen te bereiken.

1. Contrei, Cultuurhistorische verkenning en waardenstelling Helmond (2023), pagina 6.
2. De ondergrondse cultuurhistorische waarden zijn vastgelegd op de Archeologische beleidskaart (2017) van de gemeente Helmond.

3. Zie bijlage 1 voor de Cultuurhistorische verkenning en waardenstelling Helmond (2023).
4. Gemeente Helmond, Enquête historisch erfgoed in de gemeente Helmond (2019).

Hoofdstuk 2.

Waar komen we vandaan?

2.1 Het verhaal van Helmond

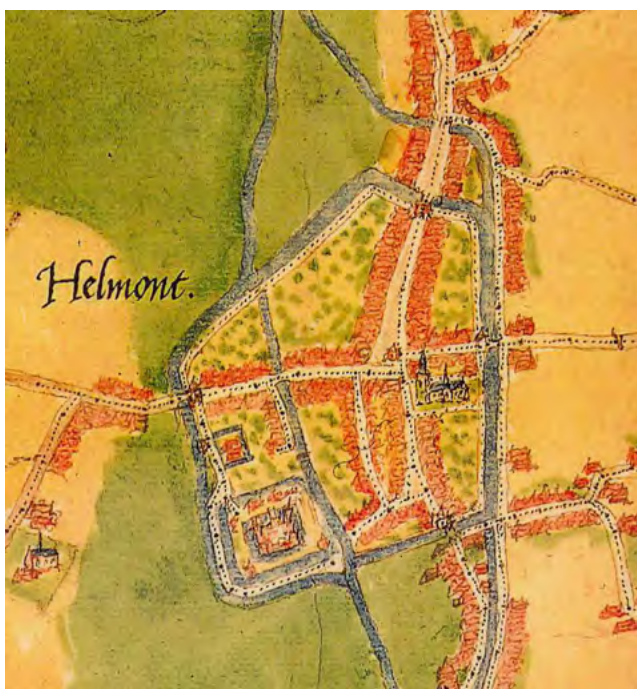
Het doel van deze erfgoedvisie is een breed gedragen en toekomstgericht beleid waarmee we het erfgoed van Helmond kunnen behouden en ontwikkelen, zichtbaar en beleefbaar maken voor jong en oud. Dit doen we door samen aan de slag te gaan.⁵

De Aa

Het landschap vormt vanaf de ijstijden, zo'n 12.000 jaar geleden, de basis voor ons leefgebied. Helmond is gelegen op de overgang van hoge, droge dekzandruggen naar de lager gelegen beekdalen van de Aa en de Goorloop. In onze gemeente zijn overblijfselen gevonden van jagers en verzamelaars uit de steentijden. Maar ook zijn er sporen en vondsten van nederzettingen en grafvelden gevonden uit de late prehistorie en Romeinse tijd.⁶ Daar waar de Aa gemakkelijk over te steken was is in het afgelopen millennium het stadje Helmond ontstaan. De Aa speelde een belangrijke rol bij de ontwikkeling van de stad. Het water werd gebruikt voor ambachtelijke activiteiten zoals het looien van leer en het brouwen van bier.

Helmont

In de twaalfde eeuw was het huidige centrum bebouwd met enkele houten huizen die vrij ver uit elkaar stonden. Geleidelijk werd aan de kruising van wegen - Kerkstraat, Markt, Ameidestraat, Veestraat en Steenweg - gebouwd. Op elk perceel waren er naast het woonhuis, een werkplaats, stallen en bijgebouwen. De open stukken tot aan de stadsgrachten werden gebruikt als moestuin, boomgaard of weiland. De akkers lagen buiten de stadsgrachten. In het centrum staan nog enkele oude stadhuizen die na de grote stadsbrand van 1587 zijn hersteld, zoals het Huis met de Luts (luifel) aan de Markt. Bijzonder is dat het gebied binnen de grenzen van de middeleeuwse binnenstad zoals weergegeven op de kaart van Jacob van Deventer van omstreeks 1540 nu nog zo herkenbaar is.

*Uitsnede kaart van Helmond door Jacob van Deventer –
circa 1540 [RHCE]*

5. Hiervoor is gebruik gemaakt van de algemene biografie over Helmond uit de cultuurhistorische verkenning en waardenstelling Helmond.
6. Archeologische opgravingen in de gemeente Helmond tot 2015 zijn opgenomen in het boek *Verwerkt verleden, Helmond vanaf de prehistorie tot nieuwe tijd* door De Jong, Peters en Vossen (2015).

Verdedigbare stad

Halverwege de veertiende eeuw kreeg Helmond marktrechten. Vanaf dat moment mochten er in de stad een weekmarkt en drie jaarmarkten worden gehouden. Dit stimuleerde de ontstane nijverheid en maakte Helmond tot centrum van handel. Rond 1400 werden de stadsgrachten uitgegraven en aarden wallen opgeworpen. De binnenstad was bereikbaar na het passeren van een dubbele ophaalbrug en stenen stadspoorten: de Veepoort, Binderse Poort, Ameidepoort en Hoogeindse poort. De huidige straatnamen die eindigen op 'wal' - Noord en Zuid-Koninginnewal, Ameidewal en Watermolenwal - verwijzen naar de vroegere omwalling van de stad. Vakbekwame werklieden waren verenigd in diverse ambachtsgilden. Naast de landbouwers, vormden de textielwerkers zoals wolspinners, wevers, volders en lakenverkopers eeuwenlang een belangrijke groep voor de economische groei van Helmond.

Gezicht op Helmond met links de Lambertuskerk en watermolen, en rechts het kasteel, de Veepoort en een dubbele ophaalbrug – circa 1600 [Museum Helmond]

Kasteel van Helmond

Een voor Helmond zeer kenmerkend element is het middeleeuwse, vierkante bakstenen kasteel. Deze waterburcht werd aan het begin van de veertiende eeuw gebouwd. De toenmalige heer van Helmond, Lodewijk Berthout van Berlaer, toonde met dit gebouw zijn macht en zorgde voor een strategisch punt voor de verdediging van de noordoostgrens van het hertogdom Brabant. De houten voorloper van het kasteel was het Oude Huys, dat lag bij Die Haghe, enkele honderden meters ten westen van de locatie van het huidige kasteel. Het kasteel was achtereenvolgens eigendom van de adellijke families Van Berlaer, Cortenbach, Arberg en tot 1921 door de familie Wesselman. Na een grondige verbouwing werd het in 1923 als gemeente- en raadhuis in gebruik genomen. Sinds 1983 is het gemeentemuseum in het kasteel gevestigd.

Textiel en metaal

Aan het einde van de achttiende eeuw werd de textielnijverheid vervangen door weefbedrijven en katoendrukkerijen. De aanleg van het kanaal, de Zuid-Willemsvaart, in 1826 en de spoorlijn in 1866 zorgden voor een verdere versnelling van de industrialisatie. Vanwege de goede ontsluitingsmogelijkheden vestigden verschillende fabrikanten hun bedrijf aan weerszijden van het kanaal en de spoorlijn. Met de introductie van de stoommachine ontstond een enorme groei van het

aantal arbeidsplaatsen. Helmond kon hierdoor uitgroeien van een kleine provinciestad tot middelgrote industriestad waar op grote schaal textiel- en metaalproducten werden geproduceerd. Aan het kanaal zijn nu nog twee textielbedrijven gevestigd, Raymakers (daterend van 1774) en de Vlisco (opgericht in 1846). Ook is Nedschroef (opgericht in 1894), producent van bevestigingsmaterialen, nog altijd in bedrijf aan het kanaal. Delen van de nog aanwezige industriële gebouwen in Helmond zijn monumentaal beschermd, zoals diverse gebouwen op het Vlisco-terrein en bij Nedschroef, de watertoren met de feniks van Raymakers en verschillende fabrikantenvilla's.

Woningarmoede

De grote werkgelegenheid deed de vraag naar woningen aan het einde van de negentiende eeuw stijgen. De sterke groei van de industrie ging gepaard met slechte woonomstandigheden door een tekort aan goede arbeiderswoningen. Het aantal inwoners van Helmond groeide in de negentiende eeuw van ongeveer 3.000 naar ongeveer 12.000. De tegenstellingen tussen arm en rijk waren groot. De fabrikanten bouwden hun herenhuizen aan de Markt, maar later verschenen ook veel villa's direct naast de fabrieken aan de Kanaaldijk. De arbeiders woonden veelal met grote gezinnen in erbarmelijke krotwoningen in slopjes (kleine sluip-door-kruip-door-sstraatjes) en stegen. Vaak waren dat niet meer dan lage, donkere ruimtes die ook dienstdeden als werkruimte. Verwijzingen naar de slopjes zijn nog terug te vinden in de binnenstad, zoals de Botersteeg, Kopersteeg, De Loop en Ketsegangske.

Achterzijde van een krotwoning, Heistraat 151 – 1939 [RHCe]

Volkswoningbouw

De Woningwet van 1901 gaf gemeenten voor het eerst de bevoegdheid om de woonomstandigheden te verbeteren. Gemeenten met meer dan 10.000 inwoners moesten een uitbreidingsplan maken. Vanaf dat moment werd de natuurlijke ontwikkeling van de stad, gebaseerd op de ondergrond en het landschap, vervuild voor een meer planmatige aanpak. Er werd een wedstrijd uitgeschreven voor het ontwerp van een arbeiderswijk in tuindorp-stijl. Deze werd gewonnen door de

Rotterdamse architect Albert Otten. Dit was voor de gemeente de aanleiding om Otten een vervolgopdracht te geven voor het maken van een algemeen uitbreidingsplan. Dit was het geraamte voor het realiseren van verschillende woningbouwprojecten. Volksbelang, de eerste woningbouwvereniging in Helmond, gaf opdracht aan twee Helmondse architecten Lambert de Vries en Jos Bezemer om de eerste huizen in de nieuwe wijk te ontwerpen. In 1916 trokken de eerste bewoners in de huizen aan de De Bruinstraat (tegenwoordig Advocaat Botsplein) en Advocaat Botsstraat.

Algemeen Uitbreidingsplan Otten

De nog open terreinen aan weerszijden van het kanaal en langs de spoorlijn reserveerde Otten voor de industrie. Aan de westkant van het kanaal ontwierp hij een fraaie villawijk, de Oranjebuurt. Ten noorden, oosten en zuiden hiervan creëerde hij arbeiderswijken dicht bij de industrieterreinen. In de periode 1918 tot 1928 werden ruim 1200 woningen gebouwd in grote arbeiderswijken in tuindorp-stijl. Het grootste gedeelte door woningbouwverenigingen Volksbelang en De Hoop. De kwaliteit van de woningbouw die in de jaren twintig in Helmond tot stand kwam, werd als bijzonder hoog gewaardeerd en trok ook buiten de gemeentegrenzen de aandacht. Helmond kreeg hierdoor grote bekendheid en werd ook wel het 'Mekka van de volkswoningbouw' genoemd.

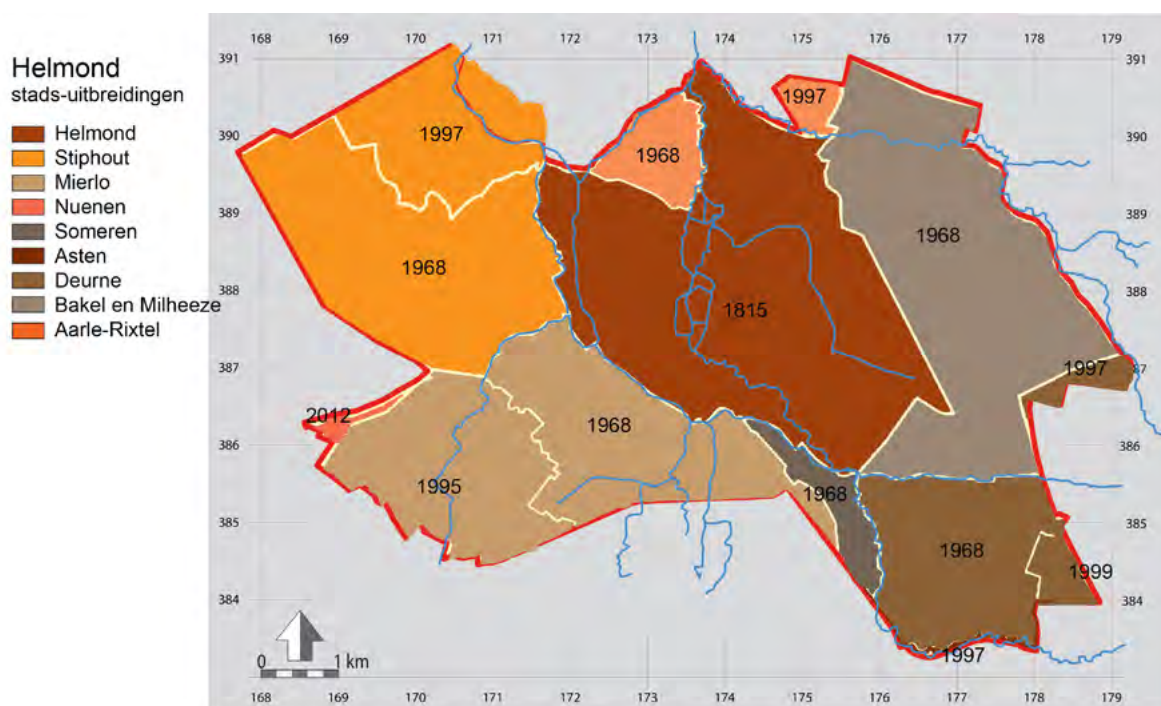
Industrie aan het kanaal met daarachter de Oranjebuurt – 1949 [Aviodrome Lelystad]

Oost en west

Na de Tweede Wereldoorlog was er opnieuw een uitbreidingsslag. Helmond groeide door de aanleg van nieuwe wijken volgens het toen geldende principe: wijken die als onderdeel werden ontworpen rond eigen voorzieningencentra. De eerste generatie naoorlogse wijken in Helmond kenmerkte zich door de toepassing van etagebouw in drie of vier lagen, afgewisseld met hoge galerijflats en rijtjes laagbouw. Helmond-West is karakteristiek voor de woningbouw in deze tijd, evenals de Bloemenbuurt. Het centrum slibde dicht met auto's, bussen, fietsers en voetgangers. De Delftse stedenbouwkundige Jules Froger werd gevraagd om te adviseren over de ruimtelijke ontwikkeling van de stad. In 1951 ontwierp hij daarom een nieuw Algemeen Uitbreidingsplan. Onderdeel hiervan was het plan voor de Kasteel-Traverse. Een oost-west verbindingsweg die door middel van een hoge vaste brug over het kanaal voerde. De route van de brug liep door de kasteeltuin die daarvoor voor een deel moest verdwijnen. Daarnaast werden honderden huizen afgebroken, onder andere aan de Tiendstraat, Zuid Koninginnewal, Kerkstraat, Kamstraat, Smalle Haven, Kasteellaan, Kromme Steenweg en Wilhelminalaan, voor de aanleg van de weg tussen 1959 en 1975. Tot op de dag van vandaag is de Kasteel-Traverse nog onderwerp van gesprek.

Stiphout

Het dorp Stiphout was tot 1968 een zelfstandige gemeente. Stiphout is ontstaan in de middeleeuwen rond de Oude Toren. Het dorp breidde zich langzaam uit langs de oude wegen zoals de Dorpsstraat, Gerwenseweg en Gasthuisstraat. Langs deze wegen ontstond lintbebouwing, waarbij nieuwe woningen werden gebouwd tussen de boerderijen. Rond de St. Trudokerk ontwikkelde zich een dorpskern, met een accent aan de zuidzijde van de Dorpsstraat. Veel dorpsbewoners werkten als landbouwer of fabrieksarbeider in Helmond. Tot de Tweede Wereldoorlog is het een klein dorp gebleven, daarna is het gaan groeien met bijna alleen maar geschakelde of vrijstaande eengezinswoningen.

Kaart van Helmond met wijkindeling - 2016 [gemeente Helmond]

Mierlo-Hout

Mierlo-Hout maakte tot 1968 deel uit van de gemeente Mierlo. De bevolking bestond voornamelijk uit boeren. Net als in Stiphout gingen veel inwoners van het dorp als arbeider werken in Helmondse fabrieken. Langs de van oorsprong middeleeuwse landwegen Mierloseweg en Hoofdstraat is geleidelijk aan lintbebouwing ontstaan. Enige kernvorming ontstond rond de St. Luciakerk bij de kruising van de Hoofdstraat met de Slegersstraat. Aan weerszijden van de Hoofdstraat zijn naoorlogse woonbuurten gebouwd met rijtjeshuizen, geschakelde en vrijstaande eengezinswoningen.

Brouwhuis

Het van oorsprong kleine buurtschap Brouwhuis was tot 1968 een dorp in de gemeente Bakel. Net als in Mierlo-Hout bestond de bevolking bestond voornamelijk uit boeren. Omstreeks 1930 verdichtte Brouwhuis tot een dorpskern rond de Onze Lieve Vrouwe Middelaars aller Genaden kerk. Er werd verspreid gebouwd langs de Bruhezerweg, Peeleik, Weijerweg en Kloostereind. Daarbij werden woningen tussen de boerderijen gebouwd. Het nieuwe Brouwhuis is in één keer in de jaren '80 van de twintigste eeuw ontworpen als woonwijk van Helmond, bijna geheel bestaand uit vrijstaande en geschakelde eengezinswoningen en rijtjeshuizen.

Helmond Groeistad

Aan het einde van de jaren zestig stortte de textiel- en metaalindustrie in. De opkomende werkloosheid was slecht voor de sociaaleconomische ontwikkeling van de stad. In de jaren zeventig werd Helmond daarom door het Rijk aangewezen als Groeistad. Deze aanwijzing zorgde ervoor dat in Helmond vanaf 1980 tot 1990 ongeveer 10.000 woningen en bijbehorende voorzieningen zijn gebouwd. Brouwhuis, Rijpelberg, Mierlo-Hout, Stiphout en Dierdonk werden aangemerkt als groeikernwijken. De gemeente wilde de uitbreiding niet wijk voor wijk uitvoeren, maar spreiden over verschillende wijken. Hierdoor zouden de mensen in de uitbreidingswijken, oude en nieuwe bewoners, de kans krijgen om met elkaar een gemeenschap te vormen. Naast het realiseren van meer gevarieerde woningbouw moest er een cultureel centrum komen. Hiervoor werd de Amsterdamse architect Piet Blom contact gezocht. Hij ontwierp in het centrum een schouwburg, voormalig theater 't Speelhuis, die het middelpunt van een verzameling van kubuswoningen moest vormen. Onder leiding van Blom verrees verrassende architectuur waaronder de kubuswoningen in de jaren '70 en een volledig nieuw Stationskwartier in de jaren '80. Met deze ontwikkeling verdween veel industrieel erfgoed.

Theater 't Speelhuis en kubuswoningen – [RHCe]

Rijpelberg, Dierdonk en Brandevoort

De wijk Rijpelberg is een stadsuitbreiding die in 1985 werd voltooid. De wijk is opgebouwd als een bloemkoolwijk en bestaat uit woonerven waar de auto te gast is. Het is een reactie op het bouwen van na de oorlog, toen de auto nog alle ruimte kreeg. Begin jaren '90 was er sprake van een overgang van het Groeistadbeleid naar het Vinex-beleid. De bouw van de wijk Dierdonk begon in 1993. Dit is het moment waarop bouwen in de stijl van de jaren twintig en dertig mode werd. Vanaf de eenentwintigste eeuw werd Brandevoort gebouwd. Ook deze wijk is in gebouwd in de stijl van een vroegere periode.. Helmond kon met deze nieuwe uitbreidingen weer rekenen op grote belangstelling voor vernieuwende woningbouw. De gebruikte typologie heeft veel kopieën gehad in bouwprojecten elders in Nederland en daarbuiten.

Helmond Groeistad 2.0

Telde Helmond in 1920 nog 16.000 inwoners, in 1975 was het aantal al gestegen tot 60.000. Inmiddels telt Helmond ruim 93.500 inwoners. De verwachting is dat dit zal stijgen tot 115.000 inwoners in 2040. In 2021 is met het MIRT-onderzoek 'Verstedelijking en Bereikbaarheid' duidelijk geworden dat er meer nodig is om de groei van het aantal inwoners in Nederland op te vangen. Helmond heeft met het Rijk en de provincie Noord-Brabant afgesproken om een schaalsprong te maken. Dit betekent dat er 15.000 nieuwe woningen met bijhorende voorzieningen en 15.000 nieuwe arbeidsplaatsen worden gerealiseerd tot aan 2040. De sprong die Helmond gaat maken om haar ambities te verwezenlijken, is niet alleen een stedelijke bouwopgave. De groei van de stad wordt ook benut als kans om maatschappelijke doelen, zoals het verbeteren van gelijke kansen voor iedereen en de gezondheid van onze inwoners en om onze wijken en buurten te verduurzamen en verbeteren.

Archeologische sporen uit de Romeinse tijd in Brandevoort – 2019 [Theo de Jong]

2.2 Ut Hellemonds aauw goed

De geschiedenis van Helmond vormt de identiteit van de stad. Wat erfgoed is en hoe daarmee om te gaan zijn steeds keuzes in het heden. De kijk erop verandert en er zijn meerdere gezichtspunten mogelijk. De cultuurhistorische waarden van de stad zullen zich dan ook blijven ontwikkelen.

Op het gebied van onroerend erfgoed onderscheiden we het volgende:

- Gebouwen, bouwwerken en stedenbouwkundige structuren (zoals 80 rijksmonumenten en 300 gemeentelijke monumenten, stratenpatronen, parken en begraafplaatsen);
- Overblijfselen in het landschap (zoals oude wegen en paden, akkercomplexen, landwallen, waterlopen, singels, grachten, vijvers, hakhoutbosjes en grafvelden);
- ArchOverblijfselen vanuit de archeologie in de bodem (circa 150 vindplaatsen en locaties van vroegere bewoning).

Roerend erfgoed, dus verplaatsbare zaken, bevindt zich in diverse collecties zoals:

- De geschiedenis collectie van de stad (Museum Helmond);
- Archiefstukken en historische foto's (Regionaal Historisch Centrum Eindhoven en Heemkundekring Helmont);
- Archeologische voorwerpen (Erfgoedhuis Eindhoven en Museum Helmond);
- Historische landbouwwerktuigen en historische brandweercollectie (Jan Visser Museum);
- Vroeg-industriële gereedschappen en machines (Industrieel Atrium);
- Voorwerpen en archieven die een binding hebben met ambachten, industrie, handel, bedrijvigheid, voeding, vervoer, onderwijs en vermaak in Helmond (EDAH Museum en Draaiorgelmuseum in Loods 20, Home Computer Museum, Vlisco-collectie, Automotive-collectie en accordeoncollectie).

EDAH-Museum in Loods 20 – 2021 [Tahné Kleijn]

De objecten in deze collecties staan niet op zichzelf, ze hebben ook bijbehorende verhalen over het vroegere leven. De objecten nodigen uit tot onderzoek naar materiaal, (ambachtelijke) productie, functie en gebruik. Door presentaties en 'storytelling' dragen de objecten bij tot kennisbehoud van het (lokale en regionale) verleden. Nog te ontwikkelen beleid zal verder ingaan op het roerend erfgoed en immaterieel erfgoed. Naast deze collecties vormen onder andere de schuttersgilden, carnaval en het Helmonds dialect een aandachtspunt.

2.3 Een stad met karakter

De afgelopen decennia is het denken over erfgoed veranderd. In Helmond is in het verleden veel gesloopt. Mede daardoor groeide het besef dat erfgoed een gezicht geeft aan de stad. De komende jaren komt er veel op ons af, zoals grote opgaven rondom woningbouw, energie en klimaat. Opgaven die van grote invloed zijn op onze leefomgeving. Dit brengt de nodige uitdagingen met zich mee, maar het biedt ook kansen voor de ontwikkeling van het erfgoed. Want we willen dat ons erfgoed behouden blijft en gebruikt wordt. Dit kan door zorgvuldig om te gaan met het erfgoed en bij nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen hier rekening mee te houden. Het verleden van een plek kan aanleiding zijn om hiermee iets te doen. Als handleiding voor de schaal en vormgeving van een ontwikkeling.

Schaalsprong 2040

Helmond staat op het punt om een schaa sprong te maken. Van de 15.000 nieuwe woningen die nodig zijn tot 2040 zijn er 10.000 woningen in en om het centrum gepland inclusief bijbehorende voorzieningen. Deze groei gaat gepaard met toenemende mobiliteit. Het historisch centrum kenmerkt zich door de van oorsprong middeleeuwse structuur van pleinen, straten en stegen en een aantal cultuurhistorisch waardevolle gebouwen. Zoals oude herenhuizen van textiel- en metaalfabrikanten en winkel-woonhuizen in twee of drie bouwlagen met trapgevels of lijstgevels en verschillende soorten kappen zoals een schildkap of zadeldak met pannen. Maar erfgoed bestaat niet alleen uit gebouwen of bouwkundige details, het gaat ook om verkavelingen (opdelingen), rooilijnen (vastgestelde grenzen tussen openbare en private gronden), zichtlijnen, structuren of bepaalde bebouwingspatronen. Samen dragen ze bij aan het historische beeld en gelaagdheid van de stad.

Omgevingsvisie

In het kader van de Omgevingswet is een visie opgesteld voor de lange termijn: de Omgevingsvisie. Niet alleen de ambities en doelen voor een gebied worden beschreven in de Omgevingsvisie maar ook de kernkwaliteiten van een gebied. De Omgevingsvisie doet daarnaast een uitspraak over de gewenste ontwikkeling, beheer, behoud, bescherming en gebruik van de fysieke leefomgeving waar cultureel erfgoed onderdeel van is. In de Omgevingsvisie is opgenomen dat we door met behoud van erfgoed de identiteit van Helmond willen behouden en versterken.⁷ Daardoor is er bijvoorbeeld in het historisch centrum aar beperkt ruimte voor verdichting en verhoging. Ontwikkelingen moeten de kwaliteit versterken met respect voor de omgeving en cultuurhistorisch waardevolle panden. Op deze manier blijft het verleden zichtbaar en beleefbaar en geven we ons cultureel erfgoed door aan toekomstige generaties.

Markt - 1915 [RCE]

7. Gemeente Helmond, *Helmond Omgevingsvisie (2022)*, pagina 29

8. Gemeente Helmond, *Helmond Omgevingsvisie (2022)*, pagina 43.⁹ Gemeente Helmond,

Cultuurhistorische waarden

Cultuurhistorische waarden geven een beeld bij het ware gezicht van de stad. Niet alleen bij de schaa sprong, maar bij alle opgaven rondom de ontwikkeling en de groei van de stad haken we in een zo vroeg mogelijk stadium aan bij de planvorming. Zo krijgen de cultuurhistorische waarden een plaats in de belangenafweging. Want ook andere gebieden zijn in ontwikkeling, zoals de vroegere dorpskernen van Stiphout en Mierlo-Hout. Hier zijn ook nog cultuurhistorisch waardevolle gebouwen en structuren aanwezig.

Gebiedsvisie Stiphout

In voorbereiding op de invoering van de Omgevingswet is voor Stiphout een gebiedsvisie opgesteld. Hiervoor zijn verschillende bijeenkomsten georganiseerd met bewoners. Uit deze bijeenkomsten kwam naar voren dat behoud van het dorpse karakter van Stiphout voor veel inwoners belangrijk is. Bewoners hechten aan een historische omgeving en identificeren zich met de ruimte om hen heen. In het idee over hoe het gebied eruit moet zien, de gebiedsvisie, is daarom onder andere opgenomen dat nieuwe ontwikkelingen uitgaan van: *“ruimtelijke verbetering van dorpse én landschappelijke kwaliteiten met respect voor de cultuurhistorische waarden, eigenheid van het landschap en schaal van bebouwing.”*⁹

Cultuurhistorische waarden dragen bij aan een aantrekkelijke leefomgeving en een aantrekkelijk vestigingsklimaat, dit geeft aan hoe interessant het is voor inwoners om ergens te wonen of als bedrijf een zaak te openen. Ook bevorderen ze recreatie en toerisme. Wanneer nieuwe ontwikkelingen rekening houden met natuurlijke stadsgroei, historische wegen, landschappelijke structuren en stedelijk groen blijft de stad ook in de toekomst herkenbaar. Het versterkt de samenhang en kwaliteit van de leefomgeving, en zorgt ervoor dat we ons thuis voelen in Helmond.

Oude toren en St. Trudokerk in Stiphout

9. *Thuis komen in het groen - Gebiedsvisie Stiphout 2022-2035* (2022), pagina 3.

Hoofdstuk 3. Wetten en regelgeving

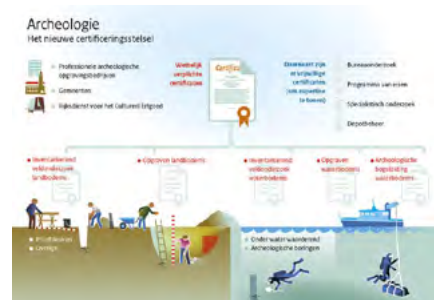
3.1 Erfgoedwet en Omgevingswet

De regels over het behoud en beheer van cultureel erfgoed staan sinds 2016 in de Erfgoedwet.¹⁰ Samen met de Erfgoedwet maakt de Omgevingswet [Omgevingswet | Rijksoverheid.nl](https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/omgevingswet) een complete bescherming van ons erfgoed mogelijk. De vuistregel voor de verdeling tussen de Erfgoedwet en Omgevingswet is als volgt: de duiding (uitleg) van erfgoed en de zorg voor cultuurgooierden in overheidsbezit staat in de Erfgoedwet; de omgang met het erfgoed in de fysieke leefomgeving is geregeld in de Omgevingswet. In de Omgevingsvisie en het Omgevingsplan regelt de gemeente voortaan de bescherming en de omgang met het erfgoed.

De Omgevingswet zorgt voor grote veranderingen in bestaande wet- en regelgeving. Het wordt de basis voor een complete benadering van de fysieke leefomgeving. De Omgevingswet staat voor een goed evenwicht tussen het gebruiken en beschermen van de fysieke leefomgeving. Hierbij gaat het onder meer om cultureel erfgoed, water, bodem, lucht, landschap en natuur, bouwwerken en infrastructuur. In de Omgevingswet wordt de zorgvuldige omgang met het erfgoed in de fysieke leefomgeving geregeld. Cultureel erfgoed wordt hierbij omschreven als: *“monumenten, archeologische monumenten, stads- en dorpsgezichten, cultuurlandschappen en ander cultureel erfgoed (roerend of immaterieel erfgoed), voor zover dat voorwerp is of kan zijn van een evenwichtige toedeling van functies aan locaties in het Omgevingsplan.”*¹¹

Overzicht verdeling tussen Erfgoedwet en Omgevingswet [RCE]

Overzicht nieuwe certificeringsstelsel archeologie [RCE]

Archeologisch stelsel

Gemeenten hebben een belangrijke rol in het archeologische stelsel, ze zijn zelf verantwoordelijk voor het archeologiebeleid. Op basis van de Erfgoedwet is het bij ruimtelijke ontwikkelingen verplicht rekening te houden met archeologische waarden. Opgravingen moeten uitgevoerd worden door gecertificeerde archeologische bedrijven volgens een door de gemeente of provincie goedgekeurd Programma van Eisen. Archeologische waarden en verwachtingen worden opgenomen in het Omgevingsplan.

Verdrag van Faro

In het verlengde van het Verdrag van Malta (1992) is door de Raad van Europa in 2005 het Verdrag van Faro opgesteld. In het verdrag wordt gezegd dat niet alleen de objecten, gebouwen en gebieden van belang zijn voor het cultureel erfgoed, maar juist de betekenissen en waarden die mensen eraan toekennen. Erfgoed is van en voor iedereen en draagt bij aan actief burgerschap en een inclusieve maatschappij. Denk bijvoorbeeld aan het meewerken van vrijwilligers aan archeologische opgravingen of een nieuw leven geven aan brugwachtershuisjes door lokale initiatiefnemers.

10. In de Erfgoedwet (2016) wordt cultureel erfgoed omschreven als: “uit het verleden geërfde materiële en immateriële bronnen, in de loop van de tijd tot stand gebracht door de mens of ontstaan uit de wisselwerking tussen mens en omgeving, die mensen, onafhankelijk van het bezit ervan, identificeren als een weerspiegeling en uitdrukking van zich voortdurend ontwikkelende waarden, overtuigingen, kennis en tradities, en die aan hen en toekomstige generaties een referentiekader bieden.”

11. Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, Handreiking begrippenkader cultureel erfgoed onder de Omgevingswet (2022), pagina 3.

Opgraving Ameidestraat – 2019 [Theo de Jong]

3.2 Kwaliteit van de leefomgeving

De Omgevingswet beoogt een goede omgevingskwaliteit. Goede ruimtelijke ordening betekent een integrale afweging van alle belangen die effect hebben op de kwaliteit van de leefomgeving. Het is daarom belangrijk om cultuurhistorische waarden in een vroeg stadium te betrekken bij planvorming en besluitvorming over de inrichting van een gebied. Door samenwerking brengen we kennis samen waardoor kwaliteit toeneemt. Daarnaast ontstaat er meer draagvlak voor initiatieven door belanghebbenden (burgers, bedrijven, maatschappelijke organisaties en andere overheden) vroegtijdig te betrekken bij ontwikkelingen.

Monument en omgeving

De cultuurhistorische waarde, dus wat de identiteit bepaalt, van een monument wordt niet alleen bepaald door het object zelf, maar ook door de omgeving waarin het zich bevindt. De omgeving ervan informeert namelijk letterlijk en soms figuurlijk over de plek die het monument in de samenleving innam of nog inneemt. We kijken volgens de Omgevingswet niet meer alleen naar het monument en het perceel maar ook naar de omgeving. Nieuwe ideeën in de omgeving mogen geen negatieve invloed hebben op het aanzicht en de waardering van een monument. Wat de omgeving van het monument precies is staat niet beschreven. Dit is maatwerk omdat het voor ieder monument anders kan zijn. Denk aan een historische dorpskern met een kerk, pastorie en school, een historisch villalint met meerdere monumenten aan dezelfde weg of een historische boerderij omringd door agrarisch land. De gemeente bepaalt wat de omgeving van het monument is in het Omgevingsplan.

Adviescommissie Ruimtelijke Kwaliteit

Toen de Omgevingswet op 1 januari 2024 is gestart vervielen de taken en bevoegdheden van de huidige monumenten- en welstandscommissie van rechtswege. De gemeente is verplicht om een adviesraad of adviescommissie in te stellen voor advisering over rijksmonumenten. Ze kon er voor kiezen om de commissie meer taken te geven. In Helmond werken we met een gemeentelijke Adviescommissie Ruimtelijke Kwaliteit met een breed takenpakket. Deze commissie vervangt de monumenten- en welstandscommissie. Ze adviseert zowel beleids- als activiteitengericht over bescherming en het behouden van ons erfgoed en over ruimtelijke kwaliteit in het algemeen. De taken, samenstelling en werkwijze van deze commissie zijn vastgelegd in de Verordening op de Adviescommissie Ruimtelijke Kwaliteit Helmond.

	Monument	Uitgang	Omgeving	Beleids	Beleids	Beleids
Beeldrij						
Monumentaal pand (of een deel daarvan)						
Buitengevel						
Kerk						
Industrieel monument						
Wijk / gebied (met monumentaal pand)						

Relatiematrix monument en omgeving – 2023 [Gelders Genootschap]

Op de volgende pagina:

Verschillende monumenten (v.l.n.r. Kraanbaan van Slits, Fabrik Raymakers met watertoren, monumentale graven RK-kerkhof Molenstraat, Oude Toren Stiphout, kapconstructie Markt 14, Carpijlla Aarle-Rixtelseweg, kubuswoningen Wilhelminalaan, Lambertuskerk, Theater Speelhuis in kerk OLV Ten Hemelopneming)

Hoofdstuk 4. Waar gaan we naartoe?

4.1 Behouden en ontwikkelen van erfgoed

Helmond telt ruim 80 rijksmonumenten en 300 gemeentelijke monumenten.¹² In de meeste gevallen zijn monumenten bouwwerken, zoals kastelen, kerken, woonhuizen en fabrieken maar bijvoorbeeld ook parken, (delen van) begraafplaatsen, grenspalen of archeologische terreinen kunnen op een monumentenlijst staan.

Monumentenzorg

We willen ons erfgoed behouden zodat het op een goede wijze kan worden doorgegeven aan volgende generaties. We stimuleren het gebruik van erfgoed, herbestemming, als middel tegen leegstand. Samen met initiatiefnemers zoeken we naar nieuwe mogelijkheden om leegkomende cultuurhistorisch waardevolle panden of objecten een nieuwe functie te geven. Bij herbestemmingen en ingrijpende verbouwingen vragen we initiatiefnemers om bouw- of cultuurhistorisch onderzoek. Dit geeft inzicht in de cultuurhistorische waarden, zodat deze betrokken kunnen worden bij de planvorming.

In Helmond kennen we geslaagde herbestemmingsprojecten. Van religieus erfgoed zoals theater het Speelhuis in de Onze-Lieve-Vrouwekerk, het Annatheater in de Annakerk, Gezondheidscentrum Leonardus in de Leonarduskerk en de transformatie van het Claraklooster en het missiehuis Christus Koning voor zorg en wonen. Ook heeft de herbestemming van industrieel erfgoed tot mooie resultaten geleid zoals de transformatie van de Cacaofabriek tot cultureel podium de Cacaofabriek, Van Gend en Loos tot Loods 20 (EDAH Museum en Draaiorgelmuseum) en het aanpassen van (fabrikanten) villa's naar appartementen. Ook projecten zoals het terugbrengen van de oude Aa in de stad en het beleefbaar maken van de prehistorische grafheuvels bij Ashorst, laten zien hoe erfgoed als inspiratie kan dienen.

Theater Speelhuis in de Onze Lieve Vrouwekerk

Beschermingsinstrumenten

De Erfgoedverordening Helmond heeft voor de aanwijzing, bescherming en het behoud van monumenten en de aanwijzing van archeologische monumenten, waarden en verwachtingen. Aan de hand van voorwaarden wordt bekeken of een pand of object in aanmerking komt voor de status van gemeentelijk monument. Dit zijn: cultuurhistorische waarden, architectuur- en kunsthistorische waarden, situationele en ensemblewaarden, gaafheid en herkenbaarheid en zeldzaamheid. De bescherming betreft zowel de buitenkant als binnenkant. Wijzigingen aan de buitenkant en de binnenkant zijn omgevingsvergunningplichtig.

¹². Zie bijlage 4 voor een lijst van monumenten in Helmond.

Op dit moment kennen we in Helmond alleen de bescherming van rijksmonumenten en gemeentelijke monumenten. Maar ook gebouwen en objecten die geen monumentale status hebben kunnen wel degelijk cultuurhistorische waarden hebben. Deze gebouwen bepalen mede het aanzicht van een gebied of zijn onderdeel van een structuur die belangrijk is voor het karakter van een dorp, stad of landschap. Karakteristieke panden zijn van belang voor de stedenbouwkundige of landschappelijke samenhang. De discussie die in 2019 ontstond over de sloop van het geveltje in de Ameidestraat maakte duidelijk dat het bestaande beschermingsinstrumentarium, de regels voor bescherming van erfgoed, tekort schiet. De gevel van dit pand had cultuurhistorische kwaliteit, maar de rest van het pand was in de loop der tijd zodanig aangepast dat van monumentale waarden geen sprake meer was. Het object had dus onvoldoende waarde om aangewezen te worden als monument. Op dat moment waren er geen andere juridische mogelijkheden voorhanden om de gevel te beschermen, met sloop tot gevolg.

Mede door deze casus bleek er behoefte te zijn aan een tussencategorie van bescherming. We willen daarom het bestaande beschermingsinstrumentarium uitbreiden door een aanpassing van de Erfgoedverordening. Dit is mogelijk door het toevoegen van de volgende instrumenten:

- Karakteristiek pand, en
- Beschermd stadsgezicht.

Karakteristiek pand

Een karakteristiek pand is een gebouw of object dat cultuurhistorische waarden heeft die van belang zijn voor kwaliteit van de omgeving maar in zijn geheel onvoldoende waarde heeft om aangewezen te worden als monument. Een karakteristiek pand is kenmerkend voor de omgeving vanwege de ligging, de (historische) verschijningsvorm, de ruimtelijke samenhang en/of betekenis (samenhang met en betekenis voor de omgeving). Hierbij zijn de hoofdvorm en de gevels die zichtbaar zijn vanaf de straat van belang.

Karakteristieke panden worden via de Erfgoedverordening aangewezen door de gemeenteraad en in het Omgevingsplan opgenomen. Met de Erfgoedverordening beschermen we de cultuurhistorische waarden binnen de gemeente. Ingrepen aan de buitenkant van beeldbepalende panden vinden plaats na advies van de Adviescommissie Ruimtelijke Kwaliteit.

Beschermd stadsgezicht

Een beschermd stadsgezicht is een gebied in een stad met een bijzonder cultuurhistorisch karakter vanwege de historische samenhang. De bescherming is bedoeld om de cultuurhistorische identiteit van een gebied, zoals de historische structuur en ruimtelijke kenmerken te behouden en in te zetten bij ontwikkelingen. Het gaat daarbij om het samenspel tussen cultuurhistorische waardevolle bebouwing en inrichting van openbare ruimte. Binnen het beschermde gebied bevinden zich mogelijk al monumenten maar dat hoeft niet. Een beschermd stadsgezicht kan ook landelijk gebied beschermen. Beschermd stadsgezichten worden via de Erfgoedverordening aangewezen door de gemeenteraad en in het Omgevingsplan opgenomen. Ingrepen in een beschermd stadsgezicht vindt plaats na advies van de Adviescommissie Ruimtelijke Kwaliteit.

Cultuurhistorie op kaart

De cultuurhistorische verkenning is onmisbaar voor het erfgoedbeleid. Het brengt de cultuurhistorische waarden van de stad in beeld. Deze kunnen dan meegewogen worden in het kader van ruimtelijk beleid en bij ontwikkelingen. De wijken

Binnenstad, Mierlo-Hout, Stiphout, Brouwhuis en Warande zijn onderzocht. Voor deze gebieden is een cultuurhistorische verkenning en waardenkaart opgesteld.¹³ Op de kaart zijn potentiële monumenten, karakteristieke panden, beschermde stadsgezichten en gebieden met cultuurhistorische waarden gemarkeerd. Ook zijn waterlopen en landschappen met cultuurhistorische waarden aangegeven. Alle panden en objecten op de cultuurhistorische waardenkaart zijn terug te vinden in een bijbehorende objectenlijst.

Op de kaart worden ook samenhangende gebieden met cultuurhistorische waarden aangegeven, zoals bijvoorbeeld de oude dorpslinten in Mierlo-Hout en Stiphout. Hier zijn nog cultuurhistorisch waardevolle gebouwen en structuren aanwezig. Deze waarden kunnen worden beschermd door de waardenkaart op te nemen in het Omgevingsplan en regels te verbinden aan bouwactiviteiten binnen dit gebied.

In de cultuurhistorische verkenning worden ook adviezen gegeven en aanbevelingen gedaan voor bescherming en beleid op het terrein van cultuurhistorie, planologie en stedenbouw. Deze adviezen en aanbevelingen worden onder andere betrokken bij het opstellen van het Omgevingsplan. We willen een vervolg geven aan het cultuurhistorisch in kaart brengen van de stad en het buitengebied. In de begroting 2023 zijn middelen opgenomen voor een vervolgonderzoek.

Groen erfgoed

Het groene erfgoed bestaat uit overblijfselen in het landschap die in het verleden door natuurlijke of menselijke invloeden tot stand zijn gekomen. Denk bijvoorbeeld aan waterlopen, bossen, heggen, houtwallen, zandpaden en bolle akkers. Maar ook oorspronkelijke bomen en struiken, laanbeplanting, parken, tuinen en begraafplaatsen. Historische landschaps- en groenstructuren zijn onderdeel van de cultuurhistorische waarden van een gebied. In de cultuurhistorische verkenning zijn waterlopen en landschappen daarom ook geïnventariseerd en gewaardeerd, en op de cultuurhistorische waardenkaart aangegeven.

De verschillende landschappen en groenstructuren in de gemeente Helmond worden momenteel verder onderzocht en in kaart gebracht. Onlangs is de waarde van het stedelijk groen geïnventariseerd en wordt een inventarisatie van de landschappelijke waarden van het buitengebied gemaakt. Deze inventarisaties worden betrokken bij het opstellen van de Omgevingsvisie, de Omgevingsprogramma's en het Omgevingsplan. Daarnaast bestaat er al jaren een Bomenkaart met waardevolle bomen in de gemeente Helmond.¹⁴

Post '65 erfgoed

Een groot deel van onze leefomgeving is gebouwd na 1965: woningen, kantoren, winkelcentra, kerken, scholen, et cetera. Onlangs heeft de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed een verkennend onderzoek uitgevoerd naar het gebouwde erfgoed in Nederland uit de periode 1965 tot 1990. De erfgoedwaarden van Post '65 periode zijn soms nog onbekend, maar vragen net als ouder erfgoed om aandacht. Het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap heeft aangekondigd een nieuw aanwijzingsprogramma op te starten voor het beschermen van het erfgoed uit deze periode. Bijzonder voor het erfgoedprogramma is dat naast gebouwen ook gebieden die kenmerkend zijn voor deze periode worden geïnventariseerd. Denk daarbij aan bijvoorbeeld woonerven, bloemkoolwijken (benaming voor een bepaalde vormgeving van een wijk) en vakantieparken.

13. Zie bijlage 2 voor de Cultuurhistorische waardenkaart Helmond (2023).

14. Voor meer informatie over de beschermde bomen van de gemeente Helmond, zie: [Bomenkaart gemeente Helmond 2022](#)

Onze cultuurhistorische verkenning en waardestelling richt zich op het erfgoed tot 1970. Dat betekent niet dat het Post '65 erfgoed niet belangrijk is. Zo zijn de Kubuswoningen in 2015 al aangewezen als gemeentelijk monument. De komende jaren willen we ook dit erfgoed in Helmond gebiedsgericht inventariseren in voorbereiding op de schaa sprong.

Kubuswoningen Piet Blomplein

Stimulering onderhoud monumenten

We stimuleren monumenteigenaren in het onderhoud van hun monument. Voor het bevorderen van onderhoud aan gemeentelijke monumenten hebben we sinds 2009 een subsidieregeling.¹⁵ Een monument komt op basis van deze regeling een keer in de vijf jaar in aanmerking voor onderhoudssubsidie voor onderhoud aan het casco en de constructie. De subsidie op grond van deze regeling bedraagt maximaal 20% van de subsidiabele kosten met een maximum van € 10.000,-. We willen de regeling evalueren en waar nodig actualiseren. Deze regeling geldt niet voor eigenaren van rijksmonumenten. Hiervoor zijn financieringsmogelijkheden van het Rijk beschikbaar.

Verduurzamen gemeentelijke monumenten

Het verduurzamen van monumenten heeft ook onze aandacht. Verduurzamingsingrepen kunnen op gespannen voet staan met de cultuurhistorische waarden van monumenten. De maatregelen die bij het ene monument geschikt zijn, kunnen op een andere locatie soms niet worden gerealiseerd. Samen met de Adviescommissie Ruimtelijke Kwaliteit verstrekken we maatwerkadviezen. Om monumenteigenaren nog beter te helpen verbeteren we de informatievoorziening. We gaan beleid en richtlijnen opstellen over de mogelijkheden van duurzaamheidsmaatregelen bij gemeentelijke monumenten zoals voor het plaatsen van zonnepanelen. Ook gaan we onderzoeken of we eigenaren financieel kunnen ondersteunen door aanpassing van de onderhoudsregeling voor gemeentelijke monumenten. Daarnaast willen we bekijken of het Energiehuis specifiek gericht op monumenten kennis kan overdragen. Daarnaast zorgen we ervoor dat we informatie over het erfgoed in de stad voor monumenteigenaren, gebruikers en andere belangstellenden goed ontsluiten.

15. Voor meer informatie over de onderhoudsregeling voor gemeentelijke monumenten van de gemeente Helmond zie: [Nadere regels subsidie onderhoud gemeentelijke monumenten Helmond 2009](#)

Archeologische monumentenzorg

Archeologie is de wetenschap die samenlevingen uit het verleden bestudeert aan de hand van bodemsporen en materiële resten die mensen in het verleden hebben achtergelaten. Veel van deze overblijfselen liggen nog in de bodem opgesloten. Archeologisch onderzoek levert kennis op van de overblijfselen, de bewoningsgeschiedenis en de leefwijzen in vroeger tijden. Om inwoners te betrekken bij archeologisch onderzoek worden op diverse locaties in stad tijdelijke kleine exposities met archeologische vondsten ingericht, zoals tijdens Open Monumentendagen in het Museum Helmond, locatie Kasteel. Op deze manier worden inwoners bekend met een gevarieerd aantal bodemvondsten en hun bijbehorende betekenis voor het verleden van Helmond.

Archeologische beleidskaart

Het archeologiebeleid van de gemeente Helmond dateert uit 2008. De archeologische waardenkaart is op basis van nieuwe inzichten en ontwikkelingen in 2017 bijgewerkt naar de archeologische beleidskaart.¹⁶ De archeologische beleidskaart geeft aan waar archeologische waardevolle gebieden liggen in de gemeente. De gebieden zijn geselecteerd op basis van landschappelijke ligging, historische kaarten, historische geschreven bronnen en vroegere archeologische vondsten. Hier staat gemotiveerd waarom deze locatie van historische/archeologische (verwachtings-)waarde is. Bij ontwikkelingen in deze gebieden die leiden tot een bodemverstorende ingreep, zoals een bouwput, rioolaanleg of een wegcunet, beoordeelt de gemeente of provincie als bevoegde overheid of archeologisch onderzoek nodig is.

De beleidskaart maar ook het archeologiebeleid is weer aan actualisatie toe. Het komende jaar werken we daarom het archeologiebeleid bij en vullen we de beleidskaart aan met de nieuwste inzichten, onderbouwing van de archeologisch gewaardeerde gebieden en de opgravingsprojecten van de afgelopen jaren. We streven ernaar om elke vijf jaar een actuele versie te maken van de archeologische beleidskaart. De archeologische beleidskaart nemen we op in op in het Omgevingsplan.

Archeologisch onderzoek

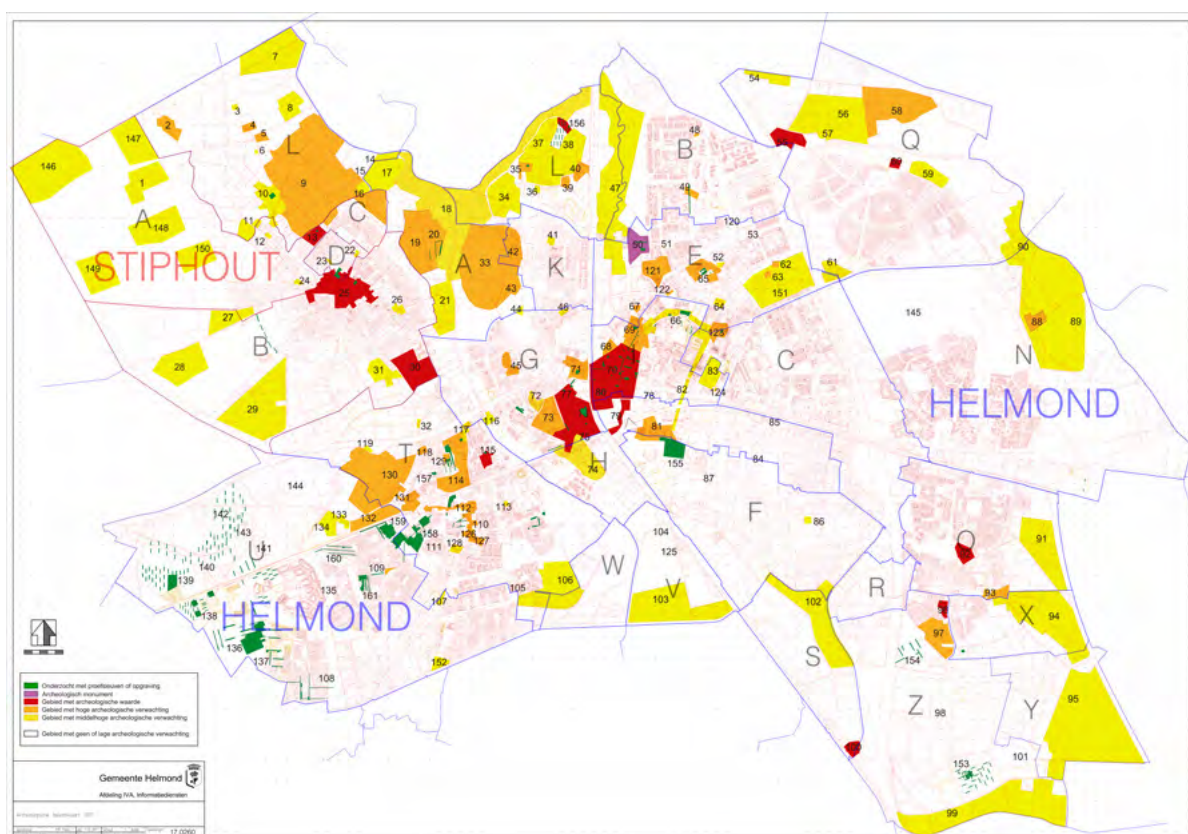
De gemeente stelt de voorwaarden voor het archeologisch onderzoek vast bij het verlenen van de Omgevingsvergunning. Opgravingen worden uitgevoerd op basis van een Programma van Eisen dat door de bevoegde overheid is goedgekeurd. In het Programma van Eisen worden aanleiding, archeologische verwachting, onderzoeksvragen en methoden vastgelegd. Na het vastleggen van de resultaten in een basisrapportage worden vondsten en documentatie overgedragen aan het archeologisch depot in Eindhoven. De kosten voor het archeologisch veldwerk en onderzoek worden gedragen door de initiatiefnemer.

16. Zie bijlage 3 voor de Archeologische beleidskaart Helmond (2017).

Acties voor het behouden en ontwikkelen van erfgoed:

- Aanpassen van de Erfgoedverordening en verzameling van beschermingsinstrumenten met karakteristiek pand en beschermd stadsgezicht.
- Aanwijzen van nieuwe gemeentelijke monumenten, karakteristieke panden en beschermde stadsgezichten op basis van de cultuurhistorische inventarisatie en waardestelling.
- Opstellen cultuurhistorische verkenningen en waardestellingen van andere gebieden in Helmond inclusief het post '65 erfgoed.
- Opstellen beleid duurzaamheidsmaatregelen (zoals zonnepanelen) voor monumenten en cultuurhistorisch waardevolle panden.
- Onderzoeken van de inzet van coaches door het Energiehuis voor het verduurzamen van gemeentelijke monumenten en cultuurhistorisch waardevolle panden.
- Evalueren en actualiseren onderhoudssubsidieregeling voor gemeentelijke monumenten.
- Beschikbaar maken van informatie over het erfgoed in de stad voor monumenteigenaren, gebruikers en andere belangstellenden.
- Herijken archeologiebeleid en actualiseren archeologische beleidskaart met nieuwe informatie over opgravingen.

Archeologische beleidskaart - 2017 [gemeente Helmond]

4.2 Vergaren en ontsluiten van kennis over erfgoed

Het Erfgoedhuis

De gemeente Eindhoven en Helmond onderhouden een gezamenlijk archeologische bewaarplaats, een depot. Dit bestaat uit een statisch vondstenmagazijn waarin de meeste vondsten worden bewaard. Daarnaast is er het Erfgoedhuis waar actief met bodemvondsten wordt gewerkt. Deze samenwerking bestaat sinds 1992. De vondsten en documentatie van opgravingen uit beide gemeenten en de regio worden op deze manier duurzaam bewaard en beheerd. De collectie is beschikbaar voor wetenschappelijk onderzoek en educatie. Vrijwilligers, studenten en collega's op het Erfgoedhuis helpen mee met het schoonmaken, restaureren, tekenen, inventariseren, beschrijven en digitaal ontsluiten van de bodemvondsten. Om de Helmondse opgravingsdocumentatie goed te bewaren wordt deze gedigitaliseerd.

Vrijwilligers aan het werk in het Erfgoedhuis – 2018 [Erfgoedhuis Eindhoven]

De gemeente Eindhoven heeft voorgenomen het Erfgoedhuis door te ontwikkelen als een kennis- en ontmoetingscentrum voor Eindhoven, Helmond en het regionale verleden. Dit wordt de komende tijd verder uitgewerkt.

Digitalisering archieven

Met het digitaal maken van de archieven en collecties, werken we aan het toegankelijk maken en verspreiden van cultuurhistorische kennis. In 2020 participeerden inwoners, oud-medewerkers en leden van de Heemkundekring Helmont in het project 'archief Begemann'. Ze hielpen mee met het sorteren, waarden en ontsluiten van het enorme papieren archief van de firma Begemann, ondergebracht bij het Regionaal Historisch Centrum Eindhoven. Hierdoor is dit archief niet alleen opgeschoond, maar ook beter toegankelijk gemaakt.

In 2021 en 2022 hielpen tientallen vrijwilligers mee met het beschrijven en ontsluiten van ruim 10.000 fotonegatieven van de Helmondse fotograaf Jozef van den Broek (1943-2019). Hij maakte tussen 1960-1990 duizenden foto's die samen een waardevolle inkijk geven in de samenleving van toen. De fotonegatieven zijn bij het Regionaal Historisch Centrum Eindhoven ondergebracht. Met het project 'Jozef van den Broek' is deze unieke collectie digitaal toegankelijk gemaakt voor het publiek. Bij dit project hielpen vele handen (via het digitale platform VeleHanden.nl) mee met het ophalen van herinneringen bij deze enorme fotocollectie. Om het archief beter digitaal te ontsluiten willen we dit soort projecten faciliteren.

Bouw van de paalwoningen in het centrum van Helmond. Boven de huizen aan de Markt steekt de Ameideflat uit – 1978 [Jozef van den Broek/RHCE]

Partners en samenwerkingen

We blijven samenwerking en kennisuitwisseling tussen de gemeente, erfgoedverenigingen en stichtingen, monumenteigenaren en -gebruikers, en onze inwoners stimuleren en faciliteren. Belangrijke lokale partners zijn: Museum Helmond, CultuurContact, Monumenten Werkgroep Helmond, Heemkundekring Helmont, Stichting Industrieel Atrium, Jan Visser Museum, EDAH-Museum, Draaiorgelmuseum, lokale historici en Helmond Marketing.

Ook samenwerking en kennisuitwisseling met regionale, provinciale en landelijke erfgoedorganisaties is van belang. Belangrijke partners hierin zijn onder andere Regionaal Historisch Centrum Eindhoven, Erfgoedhuis Eindhoven, Erfgoed Brabant, Monumentenwacht Brabant, Monumentenhuis Brabant, Land van de Peel en Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed.

Stichting Historisch Veld Helmond

Al vele jaren is er in Helmond een nauw contact tussen organisaties en verenigingen die actief zijn binnen het erfgoedveld en beleidsambtenaren. Gewoonlijk komen mensen die praten namens erfgoedorganisaties en de gemeente twee keer per jaar bijeen in het Platform Historisch Veld. Hierbij worden kennis, projecten en beleidsvragen uitgewisseld.

Acties voor het vergaren en beschikbaar maken van kennis over erfgoed:

- Opgravingsinformatie en bodemvondsten van de afgelopen decennia digitaliseren.
- Visie ontwikkelen op archeologisch depot en Erfgoedhuis samen met de gemeente Eindhoven.
- Digitaliseren Helmondse archiefcollectie bij het RHCe.

4.3 Zichtbaar en beleefbaar maken van erfgoed

Erfgoededucatie

Erfgoededucatie laat leerlingen ervaren dat hun eigen omgeving betekenisvol is. Op deze manier leren kinderen over zichzelf en de wereld om hen heen, namelijk wat ons verleden is en wat ons bindt. Voor erfgoedonderwijs is in Helmond structurele samenwerking tussen het primair onderwijs met CultuurContact en Erfgoed Brabant. De afgelopen jaren is in Helmond met name geïnvesteerd in het ontwikkelen van erfgoedprojecten om het aanbod uit te breiden. Voorbeelden hiervan zijn een bezoek aan een museum, een archeoloog in de klas, het beleven van een traditie of een monumentenwandeling.

Schoolbezoek aan de Bakelse Beemden – 2019 [Theo de Jong]

Voor de middenbouw bijvoorbeeld is een leskist ontwikkeld over de Romeinen in Brabant. Met de kist vol voorwerpen die door de Romeinen werden gebruikt leren de leerlingen over het dagelijks leven van toen: het schrift, geld, kleding, sport en spel. Leerlingen ontdekken dat veel elementen uit onze hedendaagse cultuur afkomstig zijn uit de cultuur van de Romeinen. Een ander voorbeeld is het project 'Op stap met Jet en Jan' dat is ontwikkeld in samenwerking met het Jan Vissermuseum. Leerlingen maken kennis met de tweeling Jet en Jan en het dagelijks leven in 1910. Daarbij komen de thema's kleding, wonen, werk, school, voeding, vervoer en spel aan bod. Leerlingen denken na over het leven: hoe verschilt dit van toen en nu?

Het Helmondse verhaal

Onze ambitie is om een erfgoedleerlijn te ontwikkelen, waarbij ook het Helmondse verhaal wordt verteld. We willen samen met culturele- en erfgoedorganisaties en onderwijsinstellingen het verhaal van Helmond beleefbaar maken. Denk aan een leerlijn opgedeeld in thema's: zoals ambacht, nijverheid en industrie. Binnen elk thema is er voor elke groep een les. Samen vormen de lessen een doorgaande leerlijn die de belangrijkste onderwerpen uit de geschiedenis van Helmond vertelt. In overleg met CultuurContact gaan we onderzoeken hoe we een erfgoedleerlijn kunnen vormgeven. Lokale erfgoedorganisaties kunnen bijvoorbeeld aansluiten bij de erfgoedleerlijn door museumlessen, excursies of presentaties te organiseren voor scholen in de omgeving.

Erfgoedparticipatie

In Helmond zijn al mooie projecten en initiatieven op het gebied van erfgoedparticipatie voor jong en oud gerealiseerd. Bijvoorbeeld het initiatief van de Heemkundekring Helmont om tijdens het Lucas Gasseljaar in 2019 diverse kleinschalige exposities te organiseren in leegstaande winkelpanden in het centrum. In 2021 kreeg dit vervolg met een expositie van de Helmondse Leeuwentemmer Carlo Stevens. Uit deze voorbeelden blijkt dat Helmond een actieve erfgoedgemeenschap heeft. Ook het project 'Helmond in 100 stukskes' is daar een voorbeeld van. Het project is één van de voorbeeldprojecten die door de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed genoemd wordt in het kader van het Verdrag van Faro, waarbij inwoners participeren en betekenis geven aan vondsten en het bijbehorende verleden.

Helmond in 100 stukskes.

Het project Helmond in 100 stukskes heeft in 2019 de Grote Archeologieprijs gewonnen en werd genomineerd voor de 'Brabants Lof' 2021. De vuilstortplaats in Stiphout die tussen 1930 en 1957 in gebruik was, werd in 2016 schoongemaakt. Hierbij werden ruim 1500 archeologische vondsten verzameld. De vondsten werden ter inspiratie gebruikt om met ouderen in gesprek te gaan en hun herinneringen en verhalen op te tekenen. De 100 mooiste verhalen zijn gepubliceerd. Het boek is in 2020 in het Speelhuis, door toenmalig minister van OCW Van Engelshoven in ontvangst genomen. Ook is er een reizende tentoonstelling gemaakt. Het was een samenwerking tussen archeologen, stichting Kunstkwartier, Heemkundekring Helmont en diverse woonzorginstellingen in Helmond.

Onze ambitie is om projecten te stimuleren en ondersteunen die erfgoedparticipatie verbeteren. We willen onderzoeken of we een subsidieregeling kunnen maken voor het (laagdrempelig) stimuleren van het zichtbaar en beleefbaar maken van het Helmondse erfgoed. Denk hierbij aan een publicatie, documentaire, expositie of podcast. Nog te ontwikkelen beleid zal verder ingaan op het roerend erfgoed en immaterieel erfgoed, zoals de schuttersgilden, carnaval en het Helmonds dialect. Onderdeel hiervan is ook het ontwikkelen van een visie op de cultuurhistorische collecties

“Wat voor soort soep mijn moeder ook maakte, vader greep altijd als eerste de Maggifles en deed een scheut Maggi op zijn bord voordat de soep werd opgeschepd”, vertelt Dorethé van Dijk. Zo smaakte elke soep steeds vooral naar Maggi. Moeder zei altijd: ‘...Proef de soep toch eerst eens, voordat je er die zoute Maggi in doet...’. Maar het bleek een hardnekkige gewoonte: geen soep zonder Maggi ...!

Maggiflesjes.

De smaak van Maggi

Tegen het einde van de negentiende eeuw en het begin van de twintigste eeuw groeide de bevolking sterk en ontstond steeds meer armoede en voedselschaarste. Enkele fabrikanten ontwikkelden smaakversterkers die een mager gevuld soepje of een schaars belegde boterham extra smaak gaven. Het merk Maggi werd in 1872 in Zwitserland gedeponeerd en vanaf 1895 was de vloeibare Maggi aroma in Nederland op de markt. Maggi aroma wordt nog altijd gemaakt van tarwe-eiwitten, zout en specerijen. Andere merken zoals Bovril en Oxo zijn ook smaakversterkers en werden

Emailen reclamebord van Maggi's soepen bouillon.

eveneens rond 1890 en 1900 in ons land bekend. Deze producten worden (nog altijd) gemaakt van sterk ingekookte vleesoverschotten van rund- of kippenvlees. De pasta wordt gebruikt als smaakmaker voor soepen en sauzen, maar vooral voor drinkbouillon. Tegenwoordig worden deze vleesextracten ook verkocht in de vorm van bouillonblokken.

Ook met de kruidenpasta Marmite worden soepen en sauzen op smaak gebracht. De pasta, gemaakt van een gistextract, zout, specerijen en kruiden (zoals selderij), wordt ook als broodbeleg gebruikt. Marmite is vanaf 1902 in Engeland op de markt. Tijdens de oorlogen werd Marmite meegegeven aan Britse soldaten omdat het veel vitamine B bevat. Na de Tweede Wereldoorlog waren we in Helmond gewend geraakt aan allerlei smaakversterkers, zoals Maggi, Bovril, Oxo of Marmite. Door de schaarste aan verse en kwalitatief

Dorethé van Dijk (midden) en Riet van Iersel wisselen herinneringen uit.

Potje van Marmite van 4 OZ.

Bovril-potje.

Flesje van Liebig Oxo bouillon (ca 1925).

Fino-flesje.

Tijdschriftadvertentie Oxo bouillon.

goede voedingsmiddelen waren deze producten populair geworden. Daarmee kon er snel en goedkoop een smakvolle maaltijd op tafel gezet worden. Zo kwamen met de oorlog ook nieuwe smaken mee naar Helmond.

Vondst:
Maggiflesjes,
Oxo, Liebig,
Marmite

Tijdvak:
Wederop-
bouwperiode

Ooggetuige:
Dorethé van Dijk

Verhaalvanger:
Theo de Jong

Beeldvanger:
Laura Maessen

Voorbeeldpagina uit het boek *Helmond in 100 stuksjes, vuilnis met verhalen* (2020) door De Jong, Van den Akker en Van den Boom

Informatie en inspiratie

Een doel is ergeroed beter zichtbaar en beleefbaar te maken in de stad. Met behulp van informatieborden en digitale media (QR-codes) kan (verdwenen) ergeroed op de kaart gezet worden. Maar ook door middel van fiets- en wandelroutes en speelplekken kan het ergeroed zichtbaar en beleefbaar worden gemaakt.

Een voorbeeld hiervan is het ontwerp voor speelplek in de wijk Helmond-West (het Haagje). Deze plek verwijst naar de locatie van het eerste houten kasteel van Helmond uit de twaalfde eeuw 't Oude Huys. Nog een voorbeeld is het waterelement op de Markt. In een natuurstenencirkel is de historische stadsplattegrond door Jacob van Deventer van omstreeks 1540 uitgebeeld. De stadsgrachten, wallen, stadspoorten en het stratenpatroon zijn herkenbaar en gemarkeerd. Belangrijke gebouwen, zoals het kasteel, stadhuis en stadspoorten, zijn gemarkeerd. Op de plekken waar vroeger waterputten lagen, zijn spuitmondjes geplaatst waar het water uit komt.

Monumentenschildjes

De gemeente Helmond heeft 80 rijksmonumenten en 300 gemeentelijke monumenten. Inwoners en bezoekers kunnen door middel van een monumentenschildje zien dat een object of gebouw een bijzondere cultuurhistorische waarde heeft. We

willen daarom alle eigenaren van monumenten een schildje aanbieden. Het monumentenschildje kan aan de gevel van het monument bevestigd worden. Hierdoor wordt ons erfgoed beter zichtbaar en beleefbaar.

Waterspeelplek met verwijzing naar kaart door Jacob van Deventer op de Markt

Communicatieplan

We willen actiever communiceren over het erfgoed in de stad bijvoorbeeld door middel van een nieuwsbrief, website (erfgoedhelmond.nl) en sociale media. Op deze manier kunnen we informatie delen over opgravingen, bijzondere details van monumenten uitlichten of activiteiten rondom het erfgoed onder de aandacht brengen zoals de jaarlijkse Open Monumentendag. Inwoners en bezoekers kunnen op deze manier kennis maken met de bijzondere plekken en verhalen van Helmond. We willen daarom in overleg met de afdeling Communicatie een communicatieplan opstellen. Samenwerking met culturele organisaties, erfgoedverenigingen en de (lokale) marketingorganisaties is hiervoor belangrijk.

Acties voor het zichtbaar en beleefbaar maken van het erfgoed

- Doorontwikkelen van een erfgoedleerlijn over de geschiedenis van Helmond voor het primair onderwijs in samenwerking met CultuurContact.
- Ontwikkelen subsidieregeling stimulering erfgoedprojecten.
- Opstellen van aanvullend beleid over het roerend en immaterieel erfgoed in de stad.
- Visie ontwikkelen op de cultuurhistorische collecties.
- Ontwikkelen van een industriële erfgoedroute door de stad in samenwerking met het lokale erfgoedveld.
- Verstrekken van monumentenschildjes voor eigenaren van monumenten.
- Het opstellen van een communicatieplan voor bewoners en bezoekers en hier uitvoering aan geven.

Hoofdstuk 5. Wat gaan we daarvoor doen?

5.1 Planning

De gemeente Helmond heeft drie doelen voor erfgoed. Om aan de gestelde doelen uitvoering te geven, wordt in de beleidsperiode 2023-2026 ingezet op:

1. We behouden en ontwikkelen erfgoed

- Aanpassen van de Erfgoedverordening en beschermingsinstrumentarium met karakteristiek pand en beschermd stadsgezicht. *Planning: 2023-2024*
- Aanwijzen van nieuwe gemeentelijke monumenten, karakteristieke panden en beschermde stadsgezichten op basis van de cultuurhistorische inventarisatie en waardestelling. *Planning: 2023-2026*
- Opstellen cultuurhistorische verkenningen en waardestellingen van andere gebieden in Helmond inclusief het post '65 erfgoed. *Planning: 2023-2026*
- Opstellen beleid over duurzaamheidsmaatregelen (zoals zonnepanelen) voor monumenten en cultuurhistorisch waardevolle panden. *Planning: 2023*
- Onderzoeken van de inzet van coaches door het Energiehuis voor het verduurzamen van gemeentelijke monumenten en cultuurhistorisch waardevolle panden. *Planning: 2024*
- Evalueren en actualiseren onderhoudssubsidieregeling gemeentelijke monumenten. *Planning: 2024*
- Beschikbaar maken van informatie over het erfgoed in de stad voor monumenteigenaren, gebruikers en andere belangstellenden. *Planning: 2024-2025*
- Herijken archeologiebeleid en actualiseren archeologische beleidskaart met nieuwe informatie over opgravingen. *Planning: 2023-2024*
- Onderzoek en waardering funerair erfgoed begraafplaatsen Helmond. *Planning: 2025-2026*

2. We vergaren en maken kennis over erfgoed beschikbaar

- Opgravingsinformatie en vondsten van de afgelopen decennia digitaliseren. *Planning: 2023*
- Visie ontwikkelen op archeologisch depot en Erfgoedhuis samen met de gemeente Eindhoven. *Planning: 2023-2024*
- Digitaliseren Helmondse archiefcollectie bij het RHCE. *Planning: 2024*

3. We maken erfgoed zichtbaar en beleefbaar

- Doorontwikkelen van een erfgoedleerlijn over de geschiedenis van Helmond voor het primair onderwijs in samenwerking met CultuurContact. *Planning: 2023-2026*
- Ontwikkelen subsidieregeling stimulering erfgoedprojecten. *Planning: 2025*
- Opstellen van aanvullend beleid over het roerend en immaterieel erfgoed in de stad. *Planning: 2025*
- Visie ontwikkelen op de cultuurhistorische collecties. *Planning: 2025*
- Ontwikkelen van een industriële erfgoedroute door de stad in samenwerking met het lokale erfgoedveld. *Planning: 2025-2026*
- Verstrekken van monumentenschildjes voor eigenaren van monumenten. *Planning: 2024*
- Het opstellen van een communicatieplan voor bewoners en bezoekers en hier uitvoering aan geven. *Planning: 2024-2025*

Bijlagen

1. Cultuurhistorische verkenning en waardenstelling

De cultuurhistorische verkenning en waardenstelling van de gemeente Helmond is van 2023. Op dit moment zijn cultuurhistorische verkenningen uitgevoerd in de wijken Binnenstad, Mierlo-Hout, Stiphout, Brouwhuis en Warande. Deze gebieden zijn beschreven en in kaart gebracht door middel van een gebiedsbiografie, ruimtelijke omschrijving, cultuurhistorische waarden, fricties, aanbevelingen, objectenlijst en een waardenkaart. Verder is het rapport aangevuld met een algemene biografie van Helmond in zijn geheel en met (historisch) kaart- en beeldmateriaal.

2. Cultuurhistorische waardenkaart

De cultuurhistorische waardenkaart van de gemeente Helmond is van 2023. Op de kaart zijn cultuurhistorisch waardevolle gebouwen, objecten en gebieden in de onderzochte wijken Binnenstad, Mierlo-Hout, Stiphout, Brouwhuis en Warande weergegeven, zoals (potentiële) monumenten, beeldbepalende panden, beschermde stadsgezichten en gebieden met cultuurhistorische waarden. Ook zijn waterlopen en landschappen met cultuurhistorische waarden op de kaart aangegeven.

3. Archeologische beleidskaart

De archeologische beleidskaart van de gemeente Helmond is van 2017. De kaart geeft aan waar archeologische waardevolle gebieden liggen in de gemeente. De gebieden zijn geselecteerd op basis van landschappelijke ligging, historische kaarten, historische geschreven bronnen en vroegere archeologische vondsten. Er wordt gemotiveerd waarom deze locatie van historische/archeologische (verwachtings-)waarde is.

[Archeologische beleidskaart gemeente Helmond](#)

[Toelichting archeologische beleidskaart](#)

4. Monumentenlijst Helmond

In Helmond zijn er 80 rijksmonumenten en 300 gemeentelijke monumenten die worden beschermd vanwege hun cultuurhistorische waarde. Alle rijksmonumenten met monumentbeschrijvingen zijn te vinden in het rijksmonumentenregister ([Zoeken in het Rijksmonumentenregister](#) | [Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed](#)). De monumentbeschrijvingen van de gemeentelijke monumenten kunt u opvragen bij de gemeente. Hieronder kunt u bekijken welke monumenten er in Helmond zijn.

Rijksmonumenten

Pand	Omschrijving	Bouwjaar
Aarle-rixtelseweg 101	Villa De Beemd	1919
Aarle-Rixtelseweg 107	Cafe Schevelingen	eind 19e eeuw
Aarle-Rixtelseweg 14	Villa	1930
Aarle-Rixtelseweg 63	Villa	1921
Aarle-Rixtelseweg 65	Dubbel woonhuis met garages	1921
Aarle-Rixtelseweg 67	Dubbel woonhuis met garages	1921
Aarle-Rixtelseweg 2	Villa Den Zwaluw	1926-1927
Bakelsedijk 1	Pastorie	1923
Binnen Parallelweg 27	Voormalige watertoren/fabrieksgebouw/ ketelhuis/uitbreiding ketelhuis	1884/1911/1913/1937
Brugghenstraat, Van de ongenummerd	Oude Toren	ca. 1400
Deurneseweg 9	Voormalig klein seminarie en dienstwoning	1929
Dorpstraat 32	St.Trudokerk	1883-1884
Dorpstraat 34	Pastorie	1840
Haagstraat (2e) 40	Voormalig Patronaat	1927
Hoofdstraat 159	St. Luciakerk	1896
Kanaaldijk N.O. 116	Arbeidershuis	1915
Kanaaldijk N.O. 118	Arbeidershuis	1915
Kanaaldijk N.O. 120	Arbeidershuis	1915
Kanaaldijk N.O. 122	Arbeidershuis	1915
Kanaaldijk N.O. 124	Arbeidershuis	1915
Kanaaldijk N.W. 47	Herenhuis	1825
Kanaaldijk N.W. 49	Fabrieksgebouw	midden 19e eeuw
Kanaaldijk N.W. 63	Herenhuis	1850
Kanaaldijk N.W. 65	Herenhuis	1850
Kanaaldijk N.W. 67	Herenhuis	1850
Kanaaldijk N.W. 67a	Herenhuis	1850
Kanaaldijk N.W. 77	Herenhuis	1868
Kanaaldijk N.W. 81	Villa	1874
Kanaaldijk N.W. 83	Villa	1884
Kanaaldijk N.W. 83b	Villa	1890
Kanaaldijk N.W. 85	Villa	1890
Kasteelplein 1	Kasteel raadhuis	1325
Kerkstraat 19	Hervomde kerk	1847-1848
Kerkstraat 47	Woonhuis	1882
Kerkstraat 48	Winkel/woonhuis	1890
Kerkstraat 54	H. Lambertuskerk	1856-1861
Kleine Overbrug 6	langevelboerderij	18e eeuw
Markt 213	Herenhuis vm postkantoor	1898

Pand	Omschrijving	Bouwjaar
Markt 24	Herenhuis	1872
Markt 31	Herenhuis	1906
Markt 7	Huis met de Luts	1402
Marktstraat 10	Herenhuis	1880
Molenstraat 189	H.B.S.	1865-1867
Molenstraat 191	Voormalig gymnastiek- en kleedruimtelokaal	1867
Molenstraat 201	Dienstgebouw, voormalig patronaat	1930
Molenstraat 70	Hervormde begraafplaats/toegangshek/ doodgraverswoning annex baarhuis/2x grafmonument	1865-1880
Molenstraat 72	R.K. Begraafplaats/Poortgebouw/ Calvariegroep/8x grafzerk/grafstèle/grafkapel	1880-1905
Molenstraat 74	Klooster	1904
Molenstraat 76	Herenhuis	1869-1870
Peeleik 4	Onze Lieve Vrouwe Middelaes Aller Genadenkerk	1928-1929
President Rooseveltlaan 3	Villa	1893
Prins Karelstraat 100	Klooster	1923
Steenweg 34	Woonhuis	2e kwart 19e eeuw
Tolpost 1	H. Jozefkerk	1922-1927
Watermolenwal 1	Koetshuis/dienstwoning	1891
Weg op den Heuvel 9	Kantongerecht	1906
Wesselmanlaan 53	Villa	1938
Wethouder Ebbenlaan 131	Leonarduskerk	1939-1940
Wiel, De 22	Voormalig woonhuis	1810-1815
Wilhelminalaan 16	Pastorie	1910
Speelhuisplein 2	Kerk	1914-1915
Zuid Koninginnewal 49	Fratershuis/school	1873-1875

Gemeentelijke monumenten

Adres aanwijzing	Omschrijving	Bouwjaar
Aarle-Rixtelseweg 77	langevelboerderij	1890
t Bijsterveld 5	dubbel woonhuis	ca. 1930
t Bijsterveld 6	dubbel woonhuis	ca. 1930
Binderen	archeologisch terrein	
Binderseind 23	vm. Herberg/concertzaal; parochiehuis	1877
Binnen Parallelweg 2	vm. goederenloods Van Gend en Loos	
Caroluslaan 2	villa Joseph dubbel woonhuis	1901
Mierloseweg 8	villa Jeanne dubbel woonhuis	1901
Caroluslaan 8	dubbel woonhuis	1901
Caroluslaan 10	dubbel woonhuis	1901
Caroluslaan 12	dubbel herenhuis	1920
Caroluslaan 14	dubbel herenhuis	1920
Caroluslaan 20	woonhuis	1920
Caroluslaan 19	woonhuizen	1915
Caroluslaan 21	woonhuizen	1915
Caroluslaan 23	woonhuizen	1915
Caroluslaan 27	woonhuizen	1929
Caroluslaan 29	woonhuizen	1929
Caroluslaan 31	woonhuizen	1929
Caroluslaan 33	woonhuizen	1929
Caroluslaan 35	woonhuizen	1929
Dasstraat 25	Poortgebouw met woningen	1930
Dasstraat 27	Poortgebouw met woningen	1930
Dorpsstraat 114	vm. burgemeesterswoning Stiphout	ca. 1936
Eikendreef 2	woonhuis	1935
Eikendreef 23	complex van woonhuizen	1935
Eikendreef 25	complex van woonhuizen	1935
Eikendreef 27	complex van woonhuizen	1935
Eikendreef 29	complex van woonhuizen	1935
Eikendreef 31	complex van woonhuizen	1935
Eikendreef 33	complex van woonhuizen	1935
Eikendreef 35	complex van woonhuizen	1935
Mierloseweg 2, 2a, 2b	complex van woonhuizen	1935
Eikendreef 37	woonhuis	1934
Eikendreef 47, 49, 51	vakwerkvilla i.o.v. jhr. C.F. Wesselman	1895
Floreffestraat 21a	vm. St. Annakerk	1954
Goorsebaan 1	vm herberg/boerderij en dijkwachterswoning	1793
1e Haagstraat 83	vm. schoolmeestershuis	1917
1e Haagstraat 87	vm. schoolmeestershuis	1917

Adres aanwijzing	Omschrijving	Bouwjaar
1e Haagstraat 89-111	S. Maria Goretti	1920
3e Haagstraat 98	woonhuizen	1920
3e Haagstraat 100	woonhuizen	1920
3e Haagstraat 102	woonhuizen	1920
3e Haagstraat 104	woonhuizen	1920
3e Haagstraat 106	woonhuizen	1920
3e Haagstraat 108	woonhuizen	1920
Havenweg 2	vm. woningen en bedrijfsruimten	1927
Havenweg 4, 4a, 4b	vm. woningen en bedrijfsruimten	1927
Havenweg 4c	vm. woningen en bedrijfsruimten	1927
Havenweg ongenummerd/ Veestraat 46	vm. woningen en bedrijfsruimten	1927
Hindestraat 58 ,	Poortgebouw met woningen	1930
Hindestraat 60, Eekhoornstraat 7	Poortgebouw met woningen	1930
Hoofdstraat 153-155	Unitas gebouw, vm. gemeenschapshuis/patronaat	1923
Hoofdstraat 157	pastorie	1885
Hoogeindsestraat 24-24a	vm. Patronaatsgebouw	1931
Houtse Parallelweg 102	woonhuis	1938
Houtse Parallelweg 103	woonhuis	1938
Houtse Parallelweg 104	woonhuis	1938
Houtse Parallelweg 105	woonhuis	1938
Houtse Parallelweg 106	woonhuis	1938
Houtse Parallelweg 107	woonhuis	1938
Houtse Parallelweg 108	woonhuis	1938
Houtse Parallelweg 109	woonhuis	1938
Houtse Parallelweg 110	woonhuis	1938
Houtse Parallelweg 111	woonhuis	1938
Hulsbosstraat 2	woonhuizen	1895
Hulsbosstraat 4	woonhuizen	1895
Hulsbosstraat 6	woonhuizen	1895
Hulsbosstraat 8	woonhuizen	1895
Kanaaldijk N.W. 25	vm. woonhuis/modelmakerij	1900
Kanaaldijk N.W. 27b, 29d	vm. kantoor en archiefgebouw i.o.v. J.A. Carp	1917
Kanaaldijk N.W. 41/Steenweg 2, 4	vm bankgebouw	1924
Kanaaldijk N.W. 43-45	vm bankgebouw	1915
Kanaaldijk N.W. 61	Koninklijke textielfabrieken J.A. Raymakers & Co	1926
Kanaaldijk N.W. 69, 71, 71a	Fabriekscomplex Nedschroef, H. van Thiel	1875
Kanaaldijk N.W. 121-123	Karelstein/'t Witte Huis fabrikantenvilla i.o.v. jhr. C.T. van der Bruggen, heer van Croy	1840

Adres aanwijzing	Omschrijving	Bouwjaar
Kanaaldijk N.O. 82	vm. magazijnruimte EDAH	1927
Kanaaldijk Z.O. 92	kraanbaan i.o.v. fa. Van Bussel	1928
Kanaaldijk Z.O. 100, 100a, 102, 104, 106, 108, 110, 112, 114, 116, 118, 120 Engelseweg 1, 1a, 1b, 3, 3a, 5, 7, 7a, 9, 9a, 11, 11a, 13, 13a	vm. Koninklijke Nederlandsche Cacaofabriek	1894
Kerkstraat zuid 15/De Wiel 2	woonhuis en vm. winkel	1895
Kerkstraat zuid 17	herenhuis	1895
Kerkstraat 41	herenhuis i.o.v. fabrikant H.C. Bogaers	1882
Kerkstraat 43, 45	woonhuis/winkel i.o.v. J. de Reydt	1873
Kerkstraat 50-52	woonhuis/winkel	1650
Klaverhof complex:	complex van woonhuizen; sociale woningbouw	1929
Klaverhof 1	complex van woonhuizen; sociale woningbouw	
Klaverhof 2	complex van woonhuizen; sociale woningbouw	
Klaverhof 3	complex van woonhuizen; sociale woningbouw	
Klaverhof 4	complex van woonhuizen; sociale woningbouw	
Klaverhof 5	complex van woonhuizen; sociale woningbouw	
Klaverhof 6	complex van woonhuizen; sociale woningbouw	
Klaverhof 7	complex van woonhuizen; sociale woningbouw	
Klaverhof 8	complex van woonhuizen; sociale woningbouw	
Klaverhof 9	complex van woonhuizen; sociale woningbouw	
Klaverhof 10	complex van woonhuizen; sociale woningbouw	
Klaverhof 11	complex van woonhuizen; sociale woningbouw	
Klaverhof 12	complex van woonhuizen; sociale woningbouw	
Klaverhof 13	complex van woonhuizen; sociale woningbouw	
Klaverhof 14	complex van woonhuizen; sociale woningbouw	
Klaverhof 15	complex van woonhuizen; sociale woningbouw	
Klaverhof 16	complex van woonhuizen; sociale woningbouw	
Klaverhof 17	complex van woonhuizen; sociale woningbouw	
Klaverhof 18	complex van woonhuizen; sociale woningbouw	
Klaverhof 19	complex van woonhuizen; sociale woningbouw	
Klaverhof 20	complex van woonhuizen; sociale woningbouw	
Klaverhof 21	complex van woonhuizen; sociale woningbouw	
Klaverhof 22	complex van woonhuizen; sociale woningbouw	
Klaverhof 23	complex van woonhuizen; sociale woningbouw	
Klaverhof 24	complex van woonhuizen; sociale woningbouw	
Klaverhof 25	complex van woonhuizen; sociale woningbouw	
Klaverhof 26	complex van woonhuizen; sociale woningbouw	
Klaverhof 27	complex van woonhuizen; sociale woningbouw	

Adres aanwijzing

Omschrijving

Bouwjaar

Klaverhof 28	complex van woonhuizen; sociale woningbouw	
Klaverhof 33	complex van woonhuizen; sociale woningbouw	
Klaverhof 34	complex van woonhuizen; sociale woningbouw	
Klaverhof 35	complex van woonhuizen; sociale woningbouw	
Klaverhof 36	complex van woonhuizen; sociale woningbouw	
Klaverhof 37	complex van woonhuizen; sociale woningbouw	
Klaverhof 38	complex van woonhuizen; sociale woningbouw	
Klaverhof 39	complex van woonhuizen; sociale woningbouw	
Klaverhof 40	complex van woonhuizen; sociale woningbouw	
Klaverhof 41	complex van woonhuizen; sociale woningbouw	
Klaverhof 42	complex van woonhuizen; sociale woningbouw	
Klaverhof 43	complex van woonhuizen; sociale woningbouw	
Willem Prinzenstraat 43	complex van woonhuizen; sociale woningbouw	
Willem Prinzenstraat 162	complex van woonhuizen; sociale woningbouw	
Willem Prinzenstraat 164	complex van woonhuizen; sociale woningbouw	
Willem Prinzenstraat 166	complex van woonhuizen; sociale woningbouw	
Willem Prinzenstraat 168	complex van woonhuizen; sociale woningbouw	
Willem Prinzenstraat 170	complex van woonhuizen; sociale woningbouw	
Willem Prinzenstraat 172	complex van woonhuizen; sociale woningbouw	
Willem Prinzenstraat 174	complex van woonhuizen; sociale woningbouw	
Zonnehofstraat 9	complex van woonhuizen; sociale woningbouw	
Zonnehofstraat 11	complex van woonhuizen; sociale woningbouw	
Kloosterstraat 9, 11	woonhuizen; vm. landarbeiderswoningen	1877
Kloosterstraat 13	woonhuizen; vm. landarbeiderswoningen	1877
Kloosterstraat 15	woonhuizen; vm. landarbeiderswoningen	1877
Kloosterstraat 4	woonhuis/winkel	1890
Kloosterstraat 6, 8	vm. Klooster en school	1880
Kloosterweide 35	woonhuizen	1947
Kloosterweide 37	woonhuizen	1947
Kloosterweide 39	woonhuizen	1947
Kromme Steenweg 4	herenhuis i.o.v. jhr. A.P. Wesselman	1858
Kromme Steenweg 5 ,	dubbel herenhuis	1915
Kromme Steenweg 7 ,	dubbel herenhuis	1915
Kromme Steenweg 13	herenhuizen	1915
Kromme Steenweg 15	herenhuizen	1915
Kromme Steenweg 17	herenhuizen	1915
Kromme Steenweg 19	villa	1915
Markt 5, 5a	woonhuis/winkel	1931
Markt 14	woonhuis/winkel	1550

Adres aanwijzing	Omschrijving	Bouwjaar
Markt 18, 18a	vm woonhuis	1884
Markt 26, 26a	woonhuis/winkel	1829
Markt 28, 30	woonhuis	1829
Markt 33	kantoor	1880
Markt 34	woonhuis	1871
Markt 38a, 40	woonhuis/winkel	1905
Markt 41	vm. woonhuis i.o.v. H.L.F. van Vlissingen	1895
Markt 42a	vm woonhuis	1800
Markt 209	vm woonhuis/winkel	1700
Markt 211	vm woonhuis i.o.v. fabrikanten G. van Glabbeek en H. Prinzen	1848
Marktstraat 23-25	winkel woonhuis	1903
Marktstraat 20	vm. brouwerij/woonhuis	
Marktstraat 27	winkel woonhuis en voormalig smederij	1892 en 1891 (smederij)
Mierloseweg 1b	Huize Maria fabrikantenvilla i.o.v. J.B. Kam	1895
Mierloseweg 2, 2a, 2b (onderdeel van complex Eikendreef 23-35/ Mierloseweg 2, 2a, 2b)		
Mierloseweg 2 c	vm. woonhuis	1935
Mierloseweg 3a-3b	dubbel woonhuis	1920
Mierloseweg 5	dubbel woonhuis	1920
Mierloseweg 5a, 5b, 5c, 5d, 5e, 5f, 7a, 7b, 7c, 7d, 7e, 7f, 9a, 9b, 9c, 9d	vm. schoolgebouw Carolus Borromeus College	1926
Mierloseweg 6	woonhuis	1925
Mierloseweg 8 (dubbel woonhuis met Caroluslaan 2)	villa Jeanne	1901
Mierloseweg 59c	woonhuis + vh. winkel	1920
Mierloseweg 59d	woonhuis + vh. winkel	1920
Mierloseweg 130, 130a	villa de Raymaert	1830
Molenstraat 131	woonhuis	1900
Molenstraat 146	dubbel woonhuis i.o.v. burgemeester A. van Hoeck	1907
Molenstraat 148	dubbel woonhuis i.o.v. burgemeester A. van Hoeck	1907
Molenstraat 150	woonhuis i.o.v. burgemeester A. van Hoeck	1887
Molenstraat 78	gekoppelde herenhuizen	1869
Molenstraat 80	gekoppelde herenhuizen	1869
Molenstraat 82	gekoppelde herenhuizen	1869
Molenstraat 84	gekoppelde herenhuizen	1869

Adres aanwijzing	Omschrijving	Bouwjaar
Molenstraat 121, 121a	vm marechausseekazerne	1920
Molenstraat 195	vm. Paterskerk - kloostercomplex Paters Kapucijnen	1894
Molenstraat 195 A tm H, K t. N, Zuidende 2 tm 16, Paterslaan 1 tm 25	vm. klooster	1893
President Rooseveltlaan 2	villa i.o.v. fabrikantenfamilie Van Thiel	1905
President Rooseveltlaan 4	villa Tilly Home (vm. ambtswoning burgemeester Van Hout)	1913
President Rooseveltlaan 11	vm woonhuis	1934
Prins Bernhardlaan 7 ,	dubbel woonhuis	1922
Prins Bernhardlaan 9 ,	dubbel woonhuis	1922
Prins Hendriklaan 25	vm woonhuis i.o.v. fabrikant H.L. Fentener van Vlissingen	1911
Prins Karelstraat 98a ,	vm. schoolgebouw St. Jozef jongensschool	1930
Speelhuissplein 1	kubuswoning	1976-1977
Speelhuissplein 3	kubuswoning	1976-1977
Speelhuissplein 4	kubuswoning	1976-1977
Speelhuissplein 5	kubuswoning	1976-1977
Speelhuissplein 6	kubuswoning	1976-1977
Speelhuissplein 7	kubuswoning	1976-1977
Speelhuissplein 8	kubuswoning	1976-1977
Speelhuissplein 9	kubuswoning	1976-1977
Speelhuissplein 10	kubuswoning	1976-1977
Speelhuissplein 11	kubuswoning	1976-1977
Speelhuissplein 12	kubuswoning	1976-1977
Speelhuissplein 13	kubuswoning	1976-1977
Speelhuissplein 14	kubuswoning	1976-1977
Speelhuissplein 15	kubuswoning	1976-1977
Speelhuissplein 16	kubuswoning	1976-1977
Speelhuissplein 17	kubuswoning	1976-1977
Speelhuissplein 18	kubuswoning	1976-1977
Speelhuissplein 19	kubuswoning	1976-1977
Steenovenweg 21	vm fabriek, betreft schoorsteen	1912
Steenweg 1	villa Westende	1880
Steenweg 13	winkel (?)/woonhuis	1880
Steenweg 15, 15a	winkel/woonhuis	1930
Steenweg 17	vm. bioscoop	
Steenweg 19	horeca/woonhuis	
Steenweg 19a , 19b/Kromme Steenweg 39, 41, 43	winkel/woonhuis	1924

Adres aanwijzing	Omschrijving	Bouwjaar
Steenweg 20	winkel/woonhuis	1920
Steenweg 32, 32a, 32b	winkel/woonhuis	1920
Steenweg 35 ,	vm. winkel	1926
Steenweg 41/Wilhelminalaan 24	winkel/woonhuis	
Steenweg 45	rij van middenstandswoningen i.o.v. fabrikant J.A. Carp	1920
Steenweg 47	rij van middenstandswoningen i.o.v. fabrikant J.A. Carp	1920
Steenweg 49 ,	rij van middenstandswoningen i.o.v. fabrikant J.A. Carp	1920
Steenweg 51 ,	rij van middenstandswoningen i.o.v. fabrikant J.A. Carp	1920
Steenweg 53	rij van middenstandswoningen i.o.v. fabrikant J.A. Carp	1920
Steenweg 55 ,	rij van middenstandswoningen i.o.v. fabrikant J.A. Carp	1920
Steenweg 57 ,	rij van middenstandswoningen i.o.v. fabrikant J.A. Carp	1920
Steenweg 59 ,	rij van middenstandswoningen i.o.v. fabrikant J.A. Carp	1920
Steenweg 61 ,	rij van middenstandswoningen i.o.v. fabrikant J.A. Carp	1920
Steenweg 63 ,	rij van middenstandswoningen i.o.v. fabrikant J.A. Carp	1920
Steenweg 65 ,	rij van middenstandswoningen i.o.v. fabrikant J.A. Carp	1920
Steenweg 67	rij van middenstandswoningen i.o.v. fabrikant J.A. Carp	1920
Steenweg 62	woonhuis i.o.v. jvr. A.M. Wesselman	1885
Strikstraat, Mr. 11, 13	landarbeidershuis; woonhuis	1829
Torenstraat ongenummerd	Watertoren	1948
Veestraat 1, Kamstraat 49 , (Kamstraat 1 t/m 15)	woonhuis/winkel	1934
Veestraat 2	winkel De Gruyter	1917
Veestraat 31/smalle haven 7,8	woonhuizen/winkels	1930
Veestraat 44	vm woonhuis	1880
Warande ongenummerd	grafeiland Wesselman	ca. 1757
Warandelaan 11a	villa i.o.v. fabrikant P. de Wit	1927
Warandelaan 29	woonhuis i.o.v. jhr. C.F. Wesselman	1903
Watermolenwal 2	rij woonhuizen i.o.v. fabrikant W.J.H. Prinzen	1853
Watermolenwal 3	rij woonhuizen i.o.v. fabrikant W.J.H. Prinzen	1853
Watermolenwal 4	rij woonhuizen i.o.v. fabrikant W.J.H. Prinzen	1853
Watermolenwal 5	rij woonhuizen i.o.v. fabrikant W.J.H. Prinzen	1853
Watermolenwal 6	rij woonhuizen i.o.v. fabrikant W.J.H. Prinzen	1853
Watermolenwal 7	rij woonhuizen i.o.v. fabrikant W.J.H. Prinzen	1853
Wesselmanlaan 7	dubbele villa	1934
Wesselmanlaan 17	dubbele villa	1928
Wesselmanlaan 19	dubbele villa	1928
Wethouder Ebbenlaan 129	pastorie	1939
Wethouder Ebbenlaan 135/ Dijksestraat 142	vm. St. Catharina meisjesschool	1949-1950

Verantwoording

Verantwoording afbeelding titelblad:

- De afbeelding op het titelblad (foto watertoren in 25 Septemberpark) is afkomstig van de gemeente Helmond.

De overige afbeeldingen zijn afkomstig van:

- Aviodrome Lelystad
- Regionaal Historisch Informatie Centrum
- Museum Helmond
- Erfgoedhuis Eindhoven
- Gemeente Helmond
- Tahné Kleijn
- Theo de Jong
- Richard Vereijken

Gemeente Helmond, oktober 2023

Gemeente Helmond

